

sten.

EN TIDNING FRÅN SVERIGES STENINDUSTRIFÖRBUND

NUMMER 2 JUNI 2026

Hudnära & levande

- stenens läkande kraft

SÅ VÄLJER DU RÄTT GRAVSTEN SKOGSKREMATORIET SKÖVDE SICKLA CENTRAL
ÖKAD EFTERFRÅGAN PÅ STORSKALIGT ÅTERBRUK ÖSTERPLANA AGROTURISMO
NOVUS: SVENSKARNAS KLIMATSMARTA VAL

NATURSTEN

TIDLÖST · HÅLLBART · MODERNT

Foto: Martin Hoyer

Hallindens Granit är ett modernt stenföretag med lång historia. Både stenbrotten och företaget har gått i arv i generationer. Vi driver idag sju egna stenbrott – SKARSTAD Röd Bohus, BROBERG Röd Bohus, TOSSENE Grå Bohus, SILVER Grå Bohus, MOHEDA Svart Diabas, SVENSTORP Hallandia och TRANÅS Classic/Original. Vårt sortiment av sten passar till såväl stora som små projekt, både inomhus och utomhus.

Vi finns här för dig – hör av dig så hittar vi lösningen tillsammans!

Stenbrottet Skarstad 501, 454 92 Brastad
0523-411 55 | info@hallindensgranit.se | hallindensgranit.se

Hallindens
GRANIT
sweden

INNEHÅLL

NUMMER 2 JUNI 2026

STENENS LÄKANDE KRAFT 10

För konstnären Alvaro Campo blev mötet med Älvdalskvartsiten nyckeln till verket Rewilding Time.

SÅ VÄLJER DU RÄTT GRAVSTEN 14

Sveriges Stenindustriförbunds gravvårdssektion tar nu fram en enkel guide som ska hjälpa den som är rådvill inför valet av gravsten.

NOVUS: DE ALLRA FLESTA VÄLJER GRAVSTEN 16

Svenska folket svarar på frågan: Vilken typ av begravning/grav vill du helst se till att en nära anhörig till dig får?

SKOGSKREMATORIET SKÖVDE 18

Gestaltningen av det nya Skogskrematoriet i Skövde utgår från närheten till naturen och låter trä, tegel och kalksten visa vägen.

UTSEENDE VIKTIGARE ÄN LIVSLÄNGD 22

Uppfräschning är oftast det viktigaste skälet för att byta ut en markbeläggning, visar en kommunenkät från Sveriges Stenindustriförbund och SLU Landskap.

ÖKAD EFTERFRÅGAN PÅ STORSKALIGT ÅTERBRUK 24

Det behövs en storskalig hantering av återbruk för att göra marknaden för återbruk mer effektiv och attraktiv, menar branschföreträdare.

NOVUS: SVENSKARNAS KLIMATSMARTA VAL 26

Trä och sten toppar listan överlägset när svenskarna får välja vilket byggnads-material som de tror har lägst klimatpåverkan.

SICKLA CENTRAL 28

Sickla Central är ett nytt landmärke i Stockholms expanderade kuliss, stadigt förankrad med naturstenens tyngd i både inredning och utomhusmiljö.

ÖSTERPLANA AGROTURISMO 32

Ett livsprojekt med återbruk i fokus. Josefin Thor och sambon Patrik Fromell har förverkligat sin dröm i en avkristnad kyrka på Kinnekulle.

STENPRISET NOMINERADE 36

13 bidrag är nominerade till Stenpriset 2026 - nu ska juryn välja ut finalisterna!

JURISTERNA 42

Så har den nya giltighetsförlängningen tillämpats.

OMSLAG
Bilden är hämtad från
boken *Rewilding Time*.

FOTO: ALVARO CAMPO

MISSA INTE HELLER

Ledare 4
Kort & gott 6
K-sten: Glimmingehus 8
Hemma hos Maria Thor 40
Krönika: Björn Carlesson,
vd för Granum Stenprodukter 46
Lärlingsutbildning gav
snabbspår till stenindustrin 44
Dubbla möten i stenbranschen 48

FOTO ANNA RUIT FRIDHOLM

FOTO ALVARO CAMPO/REWILDING TIME

FOTO: JOSEFIN THOR

FOTO: LARS DAREBERG

Några ord till våra beslutsfattare ...

Vi befinner oss mitt i en valrörelse och när nästa nummer av Sten kommer ut i höst vet vi vilka partier som fått chansen att bilda regering. Oavsett utfall frågar jag mig alltid hur ett val påverkar oss som branschförbund med drygt 100 medlemmar, och som vi förväntas företräda i näringspolitiska frågor. Det är med örat mot marken som jag skickar med en önskelista som gärna får omvandlas till infriade vallöften - oavsett regering.

TÄKTILLSTÅNDE - nyckeln till en välmående svensk stenindustri som allt mer halkar efter våra mer progressiva grannländer. Här måste vi få enklare regler som är mer anpassade till verkligheten och inte skapar oöverstigliga ekonomiska hinder för små företag som vill växa. Det skulle egentligen behövas en fullständig revidering av regelverket för blockstensbrytning som anpassas efter den ökade efterfrågan och ökade krav på självförsörjning. Gör det till exempel enklare att förlänga/överbygga befintliga tillstånd och se till att skapa finansiellt stöd för korta tillstånd som kan användas när man behöver säkra tillgången på kulturbärande stensorter som inte bryts längre!

REKRYTERING - en halv miljon svenskar går arbetslösa samtidigt som industrin skriker efter arbetskraft. Här behövs en mental förflyttning som sänker trösklar och understöds av flexibla anställningsformer, riktade skattelätt-

nader, utbildningsåtgärder, finansierade lärlingssystem etcetera. En svår nöt, men många som kommer till oss trivs och stannar i yrket.

HÅLLBARHET OCH ÅTERBRUK - skapa system med tydliga ekonomiska incitament som gynnar byggnadsmaterial med hög återbruksgrad och låg klimatpåverkan. Även här handlar det om en mental förflyttning. Vi måste komma bort från de korta perspektiven - och naturstenen är alltid det bästa alternativet när den långa ekvationen får råda.

Att det finns ett starkt stöd för naturstenens hållbarhet, visar också en Novusundersökning som vi låtit göra under våren. Trä och sten toppar överlägset när svenskarna fått ange vilket byggnadsmaterial som de tror har lägst klimatpåverkan. Vi jobbar tryggt vidare med uppdraget att öka insikten om vårt fantastiska material.

I samma undersökning fick vi åter bekräftat att den traditionella gravstenen kommer främst när vi ska välja begravningsform till anhöriga.

Slutligen ett tack till alla som besökte oss på Nordbygg i april, när vi tillsammans med elva medlemsföretag bildade ett naturstenskvarter på mässan. Många besökare ställde nyfikna frågor om naturstenens användningsområden, så vi hoppas att detta också hade en folkbildande effekt!

KAI MARKLIN,
ORDFÖRANDE SVERIGES STENINDUSTRIFÖRBUND
kai@sten.se

sten.

Nr 2 juni 2026 • Årgång 87
Timmermansgränd 4
118 65 Stockholm
www.sten.se
ISSN 0346-1866

Ansvarig utgivare

Kai Marklin
kai@sten.se

Utgivare

(Även prenumerationsärenden)
Sveriges Stenindustriförbund
Industrigatan 6
SE-291 36 Kristianstad
info@sten.se • www.sten.se
Telefon: +46-(0)44 20 97 80

Redaktionsnämnd

Kenn Ahlgren,
Mats-Ola Ericsson,
Jörgen Lundgren,
Pernilla Löfgren,
Louise Nordahl.

Produktion

Lovstrom Content.
Redaktör Peter Willebrand
peter.willebrand@lovstromcontent.se
Adress: Timmermansgränd 4,
S-118 65 Stockholm.
Layout: Erik Westin

Annonsbokning

Kai Marklin
Tel: +46-(0)70 594 71 95
annons@sten.se

Tryckeri

Puna Musta, Finland

VI SKAPAR MÖJLIGHETER MED NATURSTEN.

HANDFAT "VOLCANIC" / DESIGN: KULLARÖ

ÄR DU ARKITEKT, DESIGNER, KONSTNÄR, BYGGENTREPRENÖR
ELLER PRIVATPERSON OCH HAR ETT BEHOV AV STEN I
NÅGOT PROJEKT? VARMT VÄLKOMMEN ATT HÖRA AV DIG
TILL OSS FÖR ATT FÅ DINA ÖNSKEMÅL FÖRVERKLIGADE.

ROBAKKE
NATURSTEN

kort & gott.

Tipsa oss! Känner du till ett intressant stenprojekt? Hör gärna av dig till Stens redaktör Peter Willebrand.
peter.willebrand@lovstromcontent.se

TIDVATTEN

▼ Sara Ekholm Eriksson senaste konstprojekt heter *Tidvatten* och är en skulptur placerad i Munksjön i Jönköping.

- Jag har jobbat med Robakke Natursten och skulpturen är tillverkad i granit. Det är en 3D-scanning av mina händer som en CNC-robot fräst ut. Därefter har vi bearbetat den med handverktyg.

Tanken med skulpturen är att vattnet i händerna samlas upp från regnvatten samtidigt som vattnet från sjön sipprar in genom handflatan.

- Vattnet i Munksjön är kontaminerat och regnvattnet är rent. När dessa olika vatten möts bildas en symbolik för både hopp och ansvar som framtida generationer måste ta på grund av hur vi tidigare har behandlat vår miljö, säger Sara Ekholm Eriksson.

STEN I STAN:

Krukan

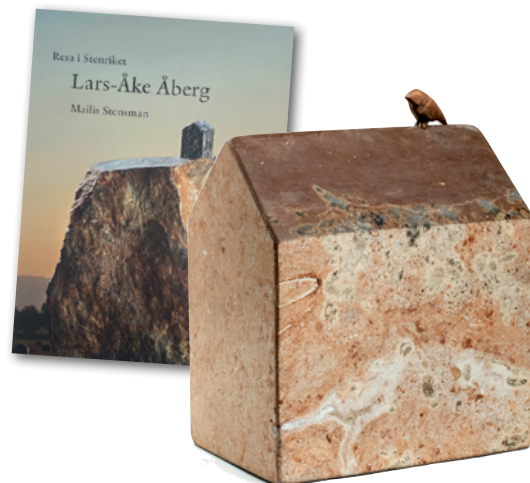
▼ Skulpturen *Krukan* av Leo Pettersson står i rondellen på Strandgatan i Kungälv vid infarten till Kexfabriken. Den är utförd i Tossene Grå Bohusgranit påstens grund, utplacerad år 2001.

BOKTIPS

Resa i Stenriket

▼ En omistlig sommarläsning för stennörden med konstintresse är boken *Lars-Åke Åberg: Resa i Stenriket*, skriven av Mailis Stensman, författare till en rad böcker om svenska konstnärer.

Resa i Stenriket dokumenterar Dalsjöfors-skulptören Åbergs mångåriga arbete med sten och hans personliga bildvärld där huset som motiv kommit att spela en viktig roll som mänsklig symbol för allt från trygghet till drömmar. Utgiven på förlaget Edition Källargården.

Platsen har haft 2137 soltimmar per år i snitt mellan 2005 och 2025 - motsvarande nästan sex soltimmar om dagen året runt.

IKEA

Klar vinnare i studenttävling

▼ Bidraget "Blicka utåt – blicka inåt" av Ivar Janson och Hedvig Murray vann årets upplaga av studentdesigntävlingen som arrangeras av SLU Tankesmedjan Movium i samarbete med Sveriges kyrkogårds- och krematorieförbund och Sveriges Stenindustriförbund.

Uppdraget i år var att utveckla en utomhusplats för begravingar och minnesstunden vid Norra kyrkogården, Gotlands största begravningsplats. Vinnarförslaget fick 197 av totalt 343 personers röster.

Prisade skifferfasader

▼ Karlstads kommuns arkitekturpris 2025 har tilldelats nybyggnationen av två flerbostadshus i kvarteret Kanoten på Tullholmen. Projektet är ritat av Enter arkitektur på uppdrag av Skanska. Fasader och balkonger är klädda med skifferplattor och visar enligt juryn: "ett för området positivt avvikande fasaduttryck."

Sveriges soligaste stenstolar

▼ IKEA har med hjälp av 20 års soldata som analyserats av SMHI identifierat Sveriges soligaste kvadratmeter. Den punkt som beräknats ha haft flest soltimmar under de senaste 20 åren ligger strax sydväst om Burgsvik på södra Gotland.

För att markera platsen har IKEA uppfört ett monument i form av två fåtöljer i grå svensk granit, inspirerade av SKARPÖ utomhusfåtölj som formgivits av Magnus Elebäck för IKEA. Stolarna är tillverkade i samarbete mellan stenföretagen Robakke och Kultursten.

- Verkligen ett kul uppdrag. Det har även gjorts en reklamfilm som släpps i sommar. Ett stort team var här och filmade en hel dag för att fånga delar ur tillverkningsprocessen, säger Jenni Kullaro på Robakke.

Monumentet är tänkt som en bestående markering av platsen och gör det möjligt att besöka den.

Vinnare av Landmärket

▼ Framnäs Strandpark i Lidköping tilldelades Landmärket 2025, ett av Sveriges Arkitekters arkitekturpris. Juryn lyfter fram den visionära enkelheten och det goda hantverket som knyter ihop stad, vatten och landskap till en tilltalande helhet. För gestaltningen står Sydväst Arkitektur och Landskap samt Liljewall Arkitekter. Bohusgranit ger platsen en naturlig karaktär som smälter samman med den omgivande miljön. Bland annat har smågatsten lagts i bågmönster, i en kombination av grå Bohusgranit och svart diabas. Smågatsten omger även konstverket Hold.

Under skånska kriget 1676 gav Karl XI order om att Glimmingehus skulle rivas, eftersom han var rädd att borgen skulle falla i den danska kungens händer. Men borgen var svårripen och vid det andra försöket siktades en dansk-holländsk flotta i Ystad och svenskarna flydde borgen istället för att riva den. Borgen fungerade sedan som spannmålsmagasin.

FOTO: ESKIL MALMBERG/CC

Den omoderna riddarborgen

GLIMMINGEHUS i Vallby socken i Simrishamns kommun i Skåne är Nordens bäst bevarade borg från medeltiden, mer eller mindre oförändrad sedan 1500-talet. Anledningen till att borgen är så pass välbevarad är att den färdiga byggnaden snabbt blev praktiskt omodern. Istället blev den mer av ett symboliskt skrytbygge, en makt demonstration för sin tid.

Det var den danske riddaren Jens Holgersen Ulfstand som 1499 började bygga borgen. Han hade bland annat varit länsman på Gotland och byggt upp betydande rikedomar. Ulfstrand lät frakta stora mängder av gotländsk kalksten till bygget.

Det har spekulerats i att materialet togs från äldre byggnader eller ruiner på Gotland.

Det gotländska kalkstenen användes framför allt för dekorativa detaljer, dörr- och fönsteromfattningar samt skulpturer, vilket gör den till ett unikt exempel på gotländskt byggnadsmaterial i Skåne. Den berömda stensulpturen "Vildmannen" samt andra dekorativa stenar är huggna i kalksten av nordtyske stensemästaren Adam van Düren, som även arbetade vid Lunds domkyrka.

Borgen är i övrigt huvudsakligen byggd i gråsten och kalksten, där den finare kalkstenen användes för att skapa hörnkedjor och inramningar. Yttermurarna är

upp till 2,5 meter tjocka. De är som tjockast nedtill och något tunnare längst upp (ca 1,8 meter). Grundläggningen är också massiv, murarna går 2,5 meter under marken.

Glimmingehus övertogs av staten 1924 som i nationalromantisk stil restaurerade borgen till ett "nationalmonument" med museum, kafé och vandrarhem. Byggnaden förvaltas sedan januari 2015 av Statens fastighetsverk och Riksantikvarieämbetet visar delar av den gamla riddarborgen för allmänheten. Väl värt ett besök under sommarens semester. ■

TEXT: **PETER WILLEBRAND**

KÄLLA: STATENS FASTIGHETSVERK M FL.

Rödrosig i olika ytbearbetningar.

KINNEKULLEKALKSTEN I RÖDA ELLER GRÅ NYANSER

Vår slitstarka kalksten som brutits på Kinnekulle i flera generationer är vacker såväl inomhus som utomhus. Med vår yrkesskicklighet kan vi hjälpa dig med allt från det lilla enkla till den svåra renoveringen. Vårt sortiment av kalksten passar till allt från golv, trappor, bänkskivor, murar eller terrassplattor. Välkommen att besöka oss på thorsberg.se eller via telefon 0510 - 54 00 56.

THORSBERG STENHUGGERI

NOMINERAD TILL
Stenpriset
2026

Stenens läkande kraft

För konstnären Alvaro Campo blev mötet med Älvdalskvartsitens böljande vågmönster nyckeln till *Rewilding Time*, ett verk som utmanar vår uppfattning om tid och naturens förmåga att läka sig själv.

TEXT PETER WILLEBRAND FOTO ALVARO CAMPO/REWILDING TIME

Alvaro Campo arbetar återkommande med platspecifik konst, vilket innebär att konstnären låter sig inspireras och vägledas av just den plats och det rum där verket ska placeras. Det är inte minst vanligt inom offentlig konst och i miljöer där människor rör sig.

– Platsen ger förutsättningarna. Konstnären gör sig till ett blankt ark inför uppdraget, sammanfattar Alvaro Campo.

Samtidigt betonar han att det är en arbetsmetod som kräver mycket research kring platsen och historien, just för att få en idé eller hitta ett uppslag som kan utvecklas vidare.

De färdiga verken blir ett slags balanserade kraft, mellan att vara ett naturligt element i omgivningen som samtidigt utmanar den gängse föreställningen om platsens betydelse eller väcker existentiella tankar om till exempel sammanhang, tid och rum.

Ett typiskt exempel är Alvaro Campos verk *Att återvilda tiden* (*Rewilding Time*) som uppfördes vid Mora Lasarett år 2023. Alvaro Campo hade inför uppdraget ägnat mycket tid åt att besöka och fotodokumentera olika platser i Mora. När han kom till Zornmuseet lade han särskilt märke den röda stenen i golvet, som även är vanlig på många andra platser i Mora.

– Jag ville veta mer om stenen och vände mig till en geologisk förening som berättade att det var en sandsten som hade två namn, geologer kallar den oftast Dalasandsten medan Älvdalskvartsit är namnet som används när den är en byggnadssten.

Efter ytterligare efterforskningar fick han kontakt med det brytande företaget Wasastens vd Leontine Nordenhake och fick komma på besök till brottet för en guidad tur. Alvaro Campo beskriver det första mötet med Älvdalskvartsiten i sin naturliga form som något av en uppenbarelse, som också gav nyckeln till verket.

– Jag hade aldrig sett något likande. Just de partier där man kan se mönster av vågrörelser är som att möta ett fruset ögonblick för en miljard år sedan, från en bit av en strand eller havsbotten som då låg på en helt kontinent.

– Man kanske kan jämföra med Pompeji där Vesuvius vulkanutbrott kapslade in ett ögonblick i människornas vardag, nästan som fysiskt fotografiskt minne som stannade tiden.

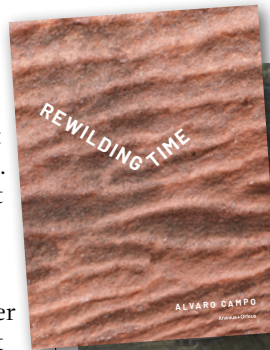
STENEN SATTE IGÅNG tankeprocesser hos Alvaro: hur vi uppfattar tid och rum? Samma typ av frågor om perspektiv som han vill ställa med sina verk.

– Det är relativa begrepp. Vad som uppfattas som en evighet i mänsklig tid är egentligen bara en bråkdel av den tid som förflutit sedan äldvalskvartsiten bildades för snart 1,5 miljarder år sedan.

Grundtemat med verket *Att återvilda tiden* är också naturens egen förmåga att återställa och i någon mening läka sig själv.

– Ur ett större filosofiskt perspektiv är ju heller ingenting bestående. Allting förändras över tid, oavsett materialets hårdhet.

”De partier där man kan se mönster av vågrörelser är som att möta ett fruset ögonblick för en miljard år sedan.”

Verket vid lasarettet består av tre delar. Vid huvudentrén står ett stort block av äldvalskvartsit med en cirkelformad ekbänk med texten: ”att sitta med stenen som funnits i 1,5 miljarder år och uppleva tid”. När det är mörkt på platsen tänds ett skuggspel som bland annat projicerar silhuetter från skogar i närheten av Mora. På innergården bildar äldvalskvartsiten stora skulpturer med ljuscirklar som drivs av ett specialbyggt vindkraftverk. I byggnadens trapphall finns gestaltningens tredje del: en samling ljusellipser som placerats i taket beskriver hur gravitation påverkar tidsbegreppet.

– Om man befinner sig på ett sjukhus kan ju vår uppfattning av tid se helt olika ut beroende på i vilken situation man befinner sig, om man till exempel är anhängig till en allvarligt sjuk patient som måste vårdas länge eller om man är läkaren som akut ska försöka rädda ett liv med ett beslut som måste tas på några sekunder.

NYLIGEN SLÄPPTES EN tvåspråkig bok – svenska och engelska – med den motsvarande engelska titeln *Rewilding Time*, som dokumenterar processerna bakom konstverket. Alvaro Campo är förstas intervjuad i boken, men den innehåller även

Det finns intressant forskning på traumatiserade personer som visar att stora stenar i naturen ger dem ett slags grundläggande trygghet,

nyskrivna texter av bland andra av amerikanska geologen Marcia Bjornerud, finländska konstkritikern Taru Elfving och Walter Osika, en svensk läkare och forskare som är känd för sitt arbete inom stress, folkhälsa och hållbarhet.

– Utifrån sina olika perspektiv fördjupar skribenterna bilden av hur vi kan ”återvilda” vår tid genom att hitta sätt att leva utanför klockans strikta kontroll och närma oss naturens egna tidspann. Marcia Bjornerud har till exempel skrivit boken *Timefulness* som förespråkar ett ”poly-temporalt” synsätt, där vi förstår jordens utifrån flera olika tidsdimensioner, tidslinjer eller tidsskalor samtidigt.

Perspektiven påminner om den samtida branshdiskussionen om ett återställande av stenbrottet som ett krav vid prövningen av täktstillstånd. Tiden visar att det i gamla stenbrott uppstår nya habitat och livskraftiga populationer. Det har också börjat ske i svängning i synen på vad som är ett återställande –

och vad som i slutändan gynnar naturen på platsen bäst.

– Naturen tar alltid över, men vi måste samtidigt fråga oss vad vi lämnar efter oss till kommande generationer? Man måste alltid utgå från från det mänskliga ansvarsperspektivet. Det handlar om ändliga resurser, säger Alvaro Campo.

Nu jobbar han vidare med ett nytt projekt där stenen också har en viktig funktion.

– Det handlar mer om stenen i relation till människans psykologi. Stora stenar får ofta symbolisera begrepp som beständighet, stabilitet och trygghet. Det finns intressant forskning på traumatiserade personer som visar att stora stenar i naturen ger dem ett slags grundläggande trygghet, ungefär som den där klippan i havet som utgör en fast punkt där vi kan lägga till. Det är ju inte heller så konstigt att vistelser i naturen allt oftare ”ordineras” för att till exempel motverka depressioner. Stenen har en läkande kraft. ■

Svensk natursten – tidlös elegans,
hållbar produktion och modern teknik

Borghamns Stenförädling AB

Stenvägen 6, 592 93 Borghamn
Tel. +46 (0)143-201 74
info@borghamns-stenforadling.se
www.borghamns-stenforadling.se

BORGHAMNS
kalksten

Ny guide ska visa vägen till rätt gravsten

Vad är viktigt att tänka på vid köpet av en gravsten? Sveriges Stenindustriförbunds gravvårdssektion tar nu fram enkel guide som ska svara på de vanligaste frågorna som anhöriga och gravrättsinnehavare ställs inför vid valet av en gravsten.

TEXT **PETER WILLEBRAND** FOTO **ANNA RUT FRIDHOLM**

Minneslund, kistgrav, urngrav, askgravlund, askgravplats eller spridning av aska. Valet av våra vanligaste begravningsformer innebär en handfull alternativ utifrån den avlidnes önskan eller anhörigas beslut.

– Det är mycket att tänka på för någon som hamnar i sådan situation, ofta förknippat med en personlig sorg. Det är heller inte alltid enkelt att förstå vad de olika alternativen innebär. Vi möter ofta en okunskap där vi till exempel får förklara att en minneslund inte är en plats för personliga minnesmärken, säger Magnus Berglund är vd Petterssons Stenhuggeri, ett av Sveriges största stenhuggerier specialiserat på gravstenar.

Företaget producerar drygt 2000 gravstenar årligen vid sin anläggning i Trollhättan.

– Det är förstås inte vår sak att lägga sig i valet av begravningsform, samtidigt vill vi ju att de som vänder sig oss får ett så bra beslutsunderlag som möjligt, och att man får tid att överväga alternativ. Det kan handla om så grundläggande saker som att förstå skillnaden mellan en liggande och stående gravsten och hur man bäst underhåller dem.

MAGNUS BERGLUND lyfter särskilt fram skillnaden mellan en urngrav och askgravlund som ett exempel där många har svårt att förstå de olika förutsättningarna när det kommer till villkoren för gravrätt, skötselansvar och utmärkning.

– Anhöriga har en gravrätt kopplad till urngraven och ansvarar för skötsel och

plantering eller köper skötsel av kyrkogårdsförvaltningen.

– En askgravlund innebär däremot att man saknar gravrätt. Kyrkogårdsförvaltningen sköter området, och inga egna planteringar är tillåtna. Det är mycket vanligt att anhöriga missar att man inte får lämna några personliga hälsningar och minnesmärken vid en askgravlund, säger han.

För en nybliven gravrättsinnehavare finns också en hel del andra parametrar som måste vägas in. Om gravplatsen till exempel ligger långt från det egna hemmet erbjuder ofta kyrkoförvaltningen olika alternativ för underhåll och smyckningar till en kostnad som kan variera.

– Det kan se väldigt olika ut, därför är det alltid bäst att först ta kontakt med den förvaltningen. På vissa kyrkogårdar finns

även bestämmelser för gravstens utseende och storlek, stående eller liggande etcetera.

KOSTNADEN FÖR EN gravsten är heller inte obetydlig och även där är alternativen många, allt från återbruk till specialbeställningar.

– Det går att se trender på en kyrkogård som återspeglar samhällsförändringarna i stort. Vad vi ser numera är framför allt ökade individuella önskemål med tillhörande utformningar. Det gör det inte mindre angeläget att kontakta för-

valtningen för att få deras godkännande, säger Magnus Berglund.

En annan aspekt av att förankra alla beslut är att anhöriga till den avlidne inte alltid har samma uppfattning om hur en gravplats ska utformas.

– Det kan vara känsloladdade beslut och det finns exempel på långtgående och hårda konflikter som både splittrat familjer och tagits till domstol, säger Magnus Berglund.

Under det senaste året har en arbetsgrupp inom Sveriges Stenindustriförbunds gravvårdssektion arbetat med

Utsorterade gravstenar utan gravrättsinnehavare har aktualiserat frågan om återbruk.

att ta fram en enkel guide i ett antal steg med titeln Att tänka på vid köpet av en gravsten!

Under rubriker som Regler för gravplatsen, Välj typ av gravsten, Form & design och Material och utseende samt Leverans och ansvar får gravrättsinnehavaren handgripliga råd som ska underlätta beslutet.

Den kommer att lanseras under hösten. Niklas Gustafsson på Nilssons Stenhuggeri ingår i arbetsgruppen:

– Arbetsnamnet har vi tagit från köksbänkstillverkarnas dokument för att vägleda sina kunder. Hur många punkter det blir i slutändan är inte klart. Tanken är att det ska bli max en dubbelvikt A3-broschyr som enkelt hjälper gravstenkunder och öka förståelsen för vad som är viktigt att tänka på vid beställningen av en gravsten, säger han.

Samtidigt betonar Niklas Gustafsson att begravningslagen sätter ramarna.

– Innan gravstenen ska tillverkas krävs alltid ett godkännande från kyrkogårdsförvaltningen. Många kyrkogårdsförvaltningar kräver även gravrättsinnehavarens påskrift. Även där kan stenföretagen vara behjälpliga. ■

Unga och män är mest positiva till gravstensalternativet.

De flesta vill ha gravsten

Drygt var tredje – 37 procent – av de svarande i Novus Sverige-panel vill helst att en nära anhörig får en traditionell gravplats med gravsten. Män och unga vuxna är mest positiva till alternativet med gravsten.

NOVUS HAR PÅ uppdrag av Sveriges Stenindustriförbund genomfört en undersökning under perioden 16-22 april. Drygt 1000 personer har via Novus Sverige-panel fått svara på frågan: Vilken typ av begravning/grav vill du helst se till att en nära anhörig till dig får?

De fyra alternativen är traditionell gravplats med gravsten, minneslund, annan gravplats (askgravplats, askan strödd i naturen etc) och vet ej.

Utfallet är påfallande likt resultatet i

den Novusundersökning som förbundet lät genomföra för fyra år sedan, år 2022.

– Vi hade då levt med covid-pandemins ökade dödstal under några år och ville bland annat se om det hade påverkat vår syn på begravningsalternativ. Nu kan vi, med några års ytterligare perspektiv och en i praktiken obefintlig covid-debatt, se att inställningen i stort sett är oförändrad, säger Kai Marklin, ordförande i Sveriges Stenindustriförbund.

Merparten – 37 procent – har än en

gång svarat att de helst vill se en traditionell gravplats med gravsten.

Svarande av manligt kön har valt det alternativet i ännu större omfattning. 43 procent av dem vill se en gravsten.

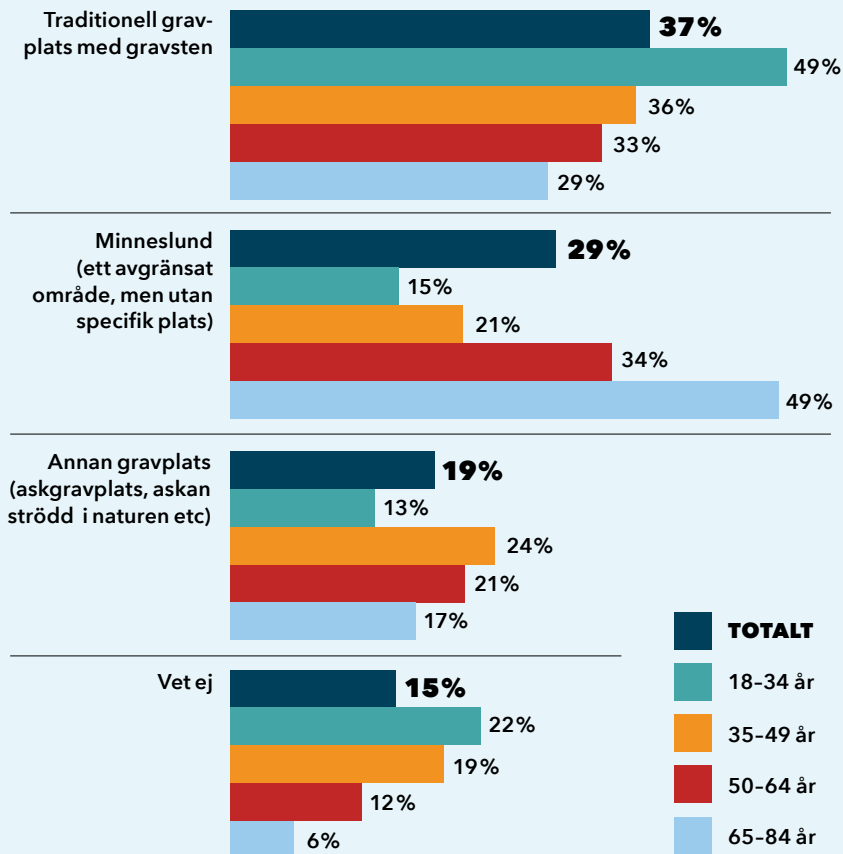
Samma procenttal gäller för svarande med hemmaboende barn i hushållet.

Skillnaden förstärks ytterligare när man bryter ut gruppen unga i åldern 18-34. Där har hälften – 49 procent – svarat traditionell gravsten.

När det gäller de andra alternativen fick minneslund 29 procent och andra alternativ, som askgravlund, 19 procent. En relativt stor andel – 15 procent – har angett svaret ”vet ej”.

– Mönstret är detsamma som i vår förra undersökning när vi ställer alternativen mot varandra. När vi är unga vill vi att

FRÅGA: Vilken typ av begravning/grav vill du helst se till att en nära anhörig till dig får?

VAD KOSTAR EN NY GRAVSTEN?

En sammanfattning av nuvarande marknadsläge visar att ny gravsten vanligtvis kostar mellan 10 000 och 25 000 kronor, men priset varierar kraftigt beroende på önskemål. De enklaste modellerna börjar på omkring 6 000-8 000 kronor, medan exklusiva eller specialdesignade stenar kan kosta över 100 000 kronor.

Prisexempel efter modell:

Liggande gravsten: Vanligtvis från 7 000 kronor och uppåt.

Stående gravsten: Oftast från 9 000 kronor och uppåt.

Återanvänd gravsten: En återbrukad gravsten kostar vanligtvis mindre än en ny tillverkad, men priset påverkas om du köper själva stenen själv eller ett färdigt paket från ett stenhuggeri där slipning, ny text, transport och montering ingår startar. Priserna för ett paket med en återbrukad sten startar ofta från cirka 13 000 kronor. Om man köper enbart stenen direkt från kyrkan tillkommer alltså kostnader för stenhuggarens arbete för omslipning och gravering.

KÄLLA: SVENSKA KYRKAN M FL.

en anhörig ska ha en gravsten men med stigande ålder och ju närmare livets slutskede desto fler väljer alternativet minneslund. Det är tydligast i gruppen kvinnor i åldern 65-84 år där drygt hälften – 51 procent – svarat minneslund.

Kai Marklin håller fast vi den analys som gjordes för fyra år sedan.

– För en ung människa som kanske ska sörja en anhörig över lång tid känns det sannolikt viktigt att med en särskild plats som en traditionell grav att gå till, medan det inte är lika angeläget för någon som befinner sig i livets slutskede.

Andra sociala faktorer som civilstånd och hushållsinkomst har också betydelse.

– Personer med en relativt låg hushållsinkomst har till exempel svarat annan gravplats, som askgrav eller spridas i naturen, i högre grad än genomsnittet. Kyrkogården förblir en spegelbild av sin tid, precis som den alltid varit, säger han. ■

För en återbrukad gravsten tillkommer kostnader för omslipning och gravering.

FOTO: LARS DAREBERG

Golvytan i ceremoni-
salen är cirka 220
kvadratmeter och
plattorna har lagts
i ett mönster som
skapar variation.

NOMINERAD TILL
Stenpriset
2026

Ett med naturen

Trä, tegel och kalksten. Gestaltningen av det nya Skogskrematoriet i Skövde utgår från närheten till naturen – och har Sveriges första fossilfria ugnar.

TEXT: **PETER WILLEBRAND** FOTO: **SVENSKA KYRKAN I SKÖVDE OCH KARL HVASS**

FOTO: GUSTAV THOR

och ugnshallen har tillverkats i Töreboda medan kalkstengolvet från kommer från Kinnekulle. Finsnickeri, fast inredning och kistställ har också produceras lokalt i Skövde. Undantaget är murteglet som kommer från Danmark.

De eldrivna krematorieugnarna är tillverkade av ett företag i Nederländerna där man sedan länge använder det fossilfria alternativet. Ugnarna är kopplade till fjärrnätet. Spillvärmén tas delvis om hand och bidrar till uppvärmning av lokalerna i krematoriet och ceremonilokalen. Dessutom leds spillvärme ut på det lokala fjärrvärménätet.

– Beställaren har verkligen satsat helhjärtat på en byggnad som är robust och långsiktig på riktigt. Vi har varit med hela vägen från start, och att driva ett sådant här projekt i hamn, tillsammans med lokalt förankrade och yrkesskickliga hantverkare och en beställare med långsiktighet har varit ett privilegium. Det är en fantastisk uppgift att som arkitekt få vara med och skapa en så speciell byggnad, säger Magnus Bunner, ansvarig arkitekt vid White Arkitekter

Kremationsfrekvensen i Skövde är 85 procent, ungefär som riksgenomsnittet. För tjugo år sedan var siffran cirka 68 procent i Sverige, vilket visar på en tydlig trend mot ökad kremation.

DEN STORA UTMANINGEN med att bygga krematorier är att hitta en balans mellan de tekniska kraven och den ökade industriella hanteringen med en respekt för det andliga och personliga ceremoniella avskedet. Tiden mellan dödsfall och begravning fortsätter att öka i Sverige, trots lagändringen 2012 som skulle vända trenden. Genomsnittet är nu 26,4 dagar – vilket enligt en färsk undersökning är längst i världen.

När det gäller Skogskrematoriet har man som namnet antyder utgått från närheten till naturen. Skogen är en central del i gestaltningen, både bildligt och bokstavligt. Tallar växer inpå knuten, samma träslag som bär upp de stora glasrutorna i taket där ljuset flödar in.

Tack vare det insynsskyddade dioramat har ceremonisalen en direkt anknytning till naturen, synlig bara därifrån.

– Dioramat blir på så sätt ett koncentrat av landskapet runt omkring dit sörjande har ensamrätt, säger Magnus Bunner.

Även övriga byggnaden är i praktiken en återhållsam ba-

början av mars invigdes det nya Skogskrematoriet i Skövde. Anläggningen är den första i Sverige som är utrustad med fossilfria, eldrivna kremationsugnar.

I konkurrens med fyra arkitektkontor stod White arkitekters för det vinnande förslaget i en arkitektävling som avgjordes 2021. Den nya byggnaden består av en ceremonilokal, kontor och krematoriet med två eldrivna ugnar.

– Målet var en byggnad som står för kvalitet och tidlöshet, och det vi föll för i förslaget var den goda totallösningen, och så ceremonilokalen med ett diorama ut mot naturen, förklarade kyrkorådets

ordförande Svante Jildenhed i samband med att det vinnande förslaget presenterades.

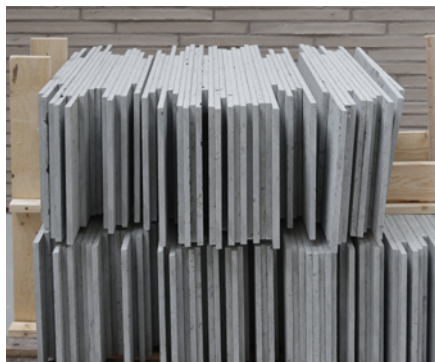
Det fanns flera skäl till varför man valde att bygga ett helt nytt krematorium, bland annat hade kylrummet blivit för litet, ugnen för gammal och den tidigare platsen var inte tillräckligt stor för att rymma en utbyggnad.

En viktig del i projektet har varit att inkludera det lokala näringslivet, både leverantörer och hantverkare. Även råvarorna är närproducerade: limträstommen i ceremonisalen

FOTO: JULIA EKMAN

Magnus Bunner

Kalkstensplattor i tre olika format.

lansakt mellan naturen och tre material: trä, tegel och kalksten. Materialen både bekräftar varandra och löser upp gränserna mot omgivningen.

– Det är vackra naturmaterial med genomgående hög kvalitet. Valet av Kinnekullekalksten föll sig naturligt. Kalksten bär spår av miljontals år, något som ansluter väl till kyrkans perspektiv där evigheten är horisonten. Kalkstensens gråa ton lägger en lugn bas i byggnaden och eftersom stenen ligger både ut- och invändigt kan gränsen mellan natur och byggnad suddas ut, säger Magnus Bunner.

Projektet har också krävt omfattande stenleveranser. Thorsbergs stenhuggeri från Kinnekulle har levererat cirka 1500 kvadratmeter sten till projektet, i form av hyvlade golvplattor, markhållar, fönsterbänkar, blocksten och bänkskivor. Sjöströms stenförädling från Öland

Plattorna hålls på plats med hjälp av distanser.

har bidragit med materialet till en stor kallmurad mur i Ölandskalksten.

Markus Magnusson har varit ansvarig landskapsarkitekt. Han lyfter fram betydelsen av att inte behöva kompromissa när det kommer till materialvalet.

– Jag har genom åren arbetat med ett antal sakrala miljöer och här håller det verkligen hela vägen, säger han.

ÄVEN HAN TAR dioramata som exempel på den övergripande idén att låta materialen lösa upp gränserna mellan inne och ute.

– Vi jobbade mycket med att synka fogbredder, stenarnas bredd och rapport för att ge illusionen om ett golv som fortsätter ut.

Även ankomstplatsen och kransplatsen är utformade som kalkstensgolv, med inslag av andra stendetaljer.

– Kransplatsen ligger i en förlängning av entréplatsen och byggnaden. Den

ELDRIVNA KREMATORIE- UGNAR

En elugn kräver cirka tre dygn för uppstart. Efter uppstart hålls ugnen i konstant drift med perioder av sänkt temperatur i samband med underhåll. Driftförbrukningen är cirka 12 kWh. En kremation beräknas ta cirka 1,5 timme, cirka 20kWh/kremation. Spillvärme efter rök-gaskylaren tas delvis om hand och bidrar till uppvärmning av lokalerna i krematoriet och ceremonilokalen. Spillvärme leds även ut på det lokala fjärrvärmnätet via en värmeväxlare.

KÄLLA. SVENSKA KYRKAN SKÖVDE

är drygt 100 kvadratmeter. På ett golv av ljus grå kalksten har vi sammanfogat stora skivor av Kinnekulles röda kalksten. Kanterna är lågerhuggna och ovankanten har försetts med en smäcker mässingslist med brickor för namn. På skivorna läggs sedan kransar och blommor tillfälligt.

Markus Magnusson berättar om ett besök vid Thorsbergs stenhuggeri som gav en viktig inblick i förutsättningarna och stärkte känslan av vad hantverket kan bidra med.

– Man blir helt enkelt glad av få se någon för hand lågerhugga en kalksten, det ger verkligen en djupare förståelse för materialets värde och en stor respekt för hantverket.

Gustav Thor är vd för Thorsbergs stenhuggeri och berömmar de inblandade aktörerna, från beställare till entreprenörer.

– Det har varit ett så kallat partneringsprojekt med full transparens från början, och hela tiden med en god ton. Arkitekterna kom på besök tidigt och vi kunde direkt inleda en diskussion för att hitta ett material som passade både oss och projektet, säger han. ■

Projekt: Skogskrematoriet i Skövde

Beställare: Svenska kyrkan i Skövde

Arkitekt: White Arkitekter

Stenleverantör: Thorsbergs Stenhuggeri, Sjöström Stenförädling m fl.

STENÅLDERN UTVECKLAS

Med kantsten RFV/RFF

NY KANTSTEN SÄTTS
PÅ HALVA TIDEN!

Ge din utemiljö både karaktär och hållbarhet med granitkantsten. En nyskapande granitkantsten som kombinerar det bästa ur två världar – råkilad topp och sågade, finbearbetade ytor. Den råkilade toppen skapar ett tidlöst,

rustikt uttryck medan de sågade ytorna ger slitstyrka, enkel montering och en skonsam gatukant. Välj mellan RFV (Vinkelkantsten) och RFF (Faskantsten) – två varianter som förenar klassiskt utseende med modern funktion.

Livslängd avgörs ofta av estetiska värden

Behovet av uppfräschning övertrumfar i många fall kraven på teknisk och ekonomisk livslängd när kommunerna väljer att byta ut en markbeläggning. Det visar en enkät som Sveriges Stenindustriförbund låtit göra tillsammans med SLU Landskap i Alnarp.

TEXT PETER WILLEBRAND

Vad är livslängden för en markbeläggning och vad händer sedan? Det är den grundläggande frågeställningen i en enkät som under

förra året gick ut till Sveriges samtliga kommuner, i ett projekt som Sveriges Stenindustriförbund drivit tillsammans med SLU Landskap i Alnarp. 66 kommuner valde att svara på enkäten.

– Svarsfrekvensen ger en relevant bild av läget i stort. Kommunerna som svarat representerar ett tvärsnitt av Sveriges kommuner, i alla storlekar och i alla delar av landet, säger Arne Nordius, projektledare vid SLU Alnarp.

VALET AV MATERIAL och en markbeläggnings livslängd har blivit viktiga parametrar när kraven på återbruk får allt större betydelse vid bland annat upphandlingar. Allt fler kommuner inser också att deras befintliga lager av olika markbeläggningar utgör stora värden, som till exempel ett lager av

gatsten som byggts upp under decennier och kan återbrukas i nya projekt.

I definitionen av vad som avgör en markbeläggnings eller överbyggnads livslängd har man utgått från tre begrepp:

Teknisk livslängd: När överbyggnaden inte längre lever upp till kraven på tillgänglighet och säkerhet, vilket bland annat regleras av Transportstyrelsen och Boverket.

– Den tekniska livslängden för en stenbeläggningen kan till exempel vara att den inte längre lever upp till kraven på friktion eller resistens, något som regleras av olika standarder, säger Arne Nordius.

Ekonomisk livslängd: När investeringen har genererat ett förväntat bruksvärde. En avskrivning som regleras i lag och baseras på bedömd nyttjandetid, vanligtvis 20 till 33 år.

– Den ekonomiska livslängden påverkas bland annat av hur efterfrågan på det återbrukade materialet ser ut. En 100-årig handhuggen gatsten har i dag

ett högt marknadsvärde jämfört med en betongplatta, och kan även återbrukas under en oöverskådlig framtid, säger Arne Nordius.

Visuellt/estetiskt värde: När beläggningen inte längre lever upp till förväntningar på ”rekorderlighet och representativitet”.

– Det visuella värdet har en stor betydelse. En viss gestaltning kan till exempel uppfattas som omodern trots att den är fullt funktionell. Vem som bestämmer vad som inte längre är representativt är ju heller inget som regleras i lag. Här finns utrymme för subjektiva inslag, säger Arne Nordius.

VAD VISAR DÅ resultaten? Det finns flera tydliga skillnader, olika måttstockar, i synen på förväntad livslängd.

– En betongbeläggning förväntas till exempel ligga kvar i paritet med den ekonomiska livslängden medan en naturstensbeläggning förväntas ligga betydligt längre. Samtidigt visar de preliminära proverna att även gammal betongsten ofta har en teknisk livslängd som många gånger är större än den förväntade.

Arne Nordius

FOTO: PETER WILLEBRAND

▲ **Stora torget i Uppsala är ett exempel på ett torg som för några år sedan genomgick en större omgestaltning med betoning på återbruk. En stor del av den befintliga markbeläggningsen kunde användas på nytt.**

För både natursten och betongsten verkar det alltså som att själva produkten har en längre teknisk livslängd än överbyggnaden, till exempel en stenbelagd yta som med tiden blir ojämn till följd av rörelser i lagren under stenen.

– Sedan finns det goda skäl att tro att natursten av granit har längre teknisk livslängd än till exempel betongsten och kalksten, som nöts ut med åren.

När en stenbeläggning ändå byts ut efter kanske 50 år är alltså stenproduk-

ten sällan tekniskt utsliten.

– Andra faktorer styr, som till exempel en förändrad gestaltning eller krav på framkomlighet. Samtidig bidrar kunskapen om stenens bestående värde till att naturstensprodukter återbrukas i mycket högre utsträckning än andra material.

NÄR DET KOMMER till det visuella värdet visar enkäten tydligt att den har en mycket stor betydelse.

– Uppfräschning är faktiskt det klart vanligaste argumentet för att byta ut en markbeläggning, oavsett material, säger Arne Nordius.

En övergripande slutsats från enkäten är också att gränsdragningen mellan produkt och överbyggnad inte är själv-

”Uppfräschning är faktiskt det klart vanligaste argumentet för att byta ut en markbeläggning, oavsett material.”

klar när man ska göra en samlad bedömning av livslängden.

– När man talar man om ”uttjänta” beläggingsprodukter, menar man då tekniskt eller visuellt förbrukade?, sammanfattar Arne Nordius. ■

Ökad efterfrågan på storskaligt återbruk

Stenbrytande företaget Hallindens Granit märker av kommunernas ökade intresse för återbruk.

- Vi får allt fler förfrågningar, säger företagets vd Jörgen Lundgren.

TEXT PETER WILLEBRAND

HALLINDENS GRANIT, med bas i Skarstad i Bohuslän, bryter och förädlar flera klassiska svenska gråa och rödaktiga granitsorter. Företaget är framförallt känt för sin Tossene Grå Bohus, vanlig i marksten, trappor och fasader, och har expanderat kraftigt under de senaste åren. Som ett led i den utvecklingen har man även investerat i nya anläggningar som gör att man i dag kan producera och bearbeta flera färdiga produkter, som hållar och gatsten, direkt på plats. Det har även inneburit att företaget börjat få flera förfrågningar om att bearbeta material som kommer från återbruk och ska anpassas till nya projekt.

Jörgen Lundgren, vd för Hallindens Granit, ser en stor potential i marknaden för återbruk.

- Det beror inte minst på att allt fler kommuner inventerar sitt utbud av natursten och inser att de sitter på stora befintliga värden jämfört med till exempel motsvarande utbud av marksten i betong. Det blir helt enkelt ett tydligt incitament för dem att både underhålla och återbruka naturstenen.

Det typiska återbruksprojektet är i dag volymprodukter som

gatsten och kantsten, där stenen oftast går att återanvända utan någon ytterligare bearbetning.

- När vi själva anlitas för bearbetning kan återbruket till exempel handla om en kajkant, mur eller ett brofäste som måste justeras i mått och storlek. Man kanske har gjort en förändring i stadsmiljön och vill återanvända produkten i den nya miljön.

ÅTERBRUK UTGÖR fortfarande en liten del av Hallindens Granits omsättning men

Jörgen Lundgren betonar samtidigt att återbruket är ett viktigt signalvärde för hela branschen.

- Vi predikar ofta stenens hållbarhet och låga klimatpåverkan jämfört med andra material, då måste vi själva också visa att vi är beredda att ta vårt ansvar för en fungerande eftermarknad och kundernas

önskemål om återbruk. Det ger ännu större tyngd till våra argument när vi dels visar hur bra och hållbara våra produkter är, dels visar i vilken hög grad de kan återbrukas. Vi står för en balans mellan både nyproduktion och återbruk som saknar motstycke i andra branscher.

En av de stora utmaningarna är att hitta storskaliga lösningar som ger ett mer kostnadseffektivt återbruk, vilket i slutändan gynnar alla parter.

- Ibland är det många moment per sten som ska bearbetas. Arbetet blir tidskrävande, men ju fler stenar vi kan göra per projekt desto bättre blir utfallet, säger Jörgen Lundgren.

Han tror att något slags större system som samlar marknaden för återbruk skulle driva på utvecklingen.

- Det finns väldigt mycket sten ute i landets kommuner som i dag ligger på upplag och väntar på att återbrukas, säger han. ■

Jörgen Lundgren

Bröderna Ahlgrens Marmorinredningar

info@ahlgrensmarmor.se ahlgrensmarmor.se telefon: 0513-401 72

Bardiskar i granit,
Elite Hotel Frost - Kiruna

INGEN DRÖM ÄR FÖR STOR

Vi är experter på stenarbeten för hotell, inredning och unika kök.
Med fyra generationers erfarenhet i ryggen och den senaste tekniken
i våra händer hittar vi alltid en lösning.

Låt oss förverkliga dina idéer!

Trä och sten toppar svenskarnas klimatval

Trä och sten är de byggnads-material som svenskarna tror har lägst klimatpåverkan, visar en färsk Novusundersökning som Sveriges Stenindustriförbund låtit genomföra.

– De sticker verkligen ut jämfört med andra material, säger Kai Marklin, ordförande för Sveriges Stenindustriförbund. **TEXT PETER WILLEBRAND**

DEN SVENSKA BYGG- och fastighetssektorn beräknas stå för drygt en femtedel av Sveriges totala inhemska växthusgasutsläpp. Utsläppskällorna är främst produktion av byggmaterial – som cement och stål, transporter samt energianvändning vid byggarbetsplatser.

– Under de senaste decennierna har vårt fokus som branschorganisation varit att lyfta fram naturstenen som det mest hållbara alternativet med lägst klimatpåverkan. Vi kan se att det gett resultat, men vi kan säkert bli ännu bättre, säger Kai Marklin.

Samtidigt har konkurrensen om positionen som det mest klimatsmarta valet hårdnat. Träindustrin har i kraft av sin storlek och sina innovationssatsningar kunna befästa sin särställning som ett hållbart material i svenskarnas medvetande.

Kai Marklin

FOTO: LARS DAREBERG

HUR SKA MAN då göra för att naturstenen ska bli ett byggnads-material som är ännu mer ”top of mind” när det handlar om minimerad klimatpåverkan?

– Ett sätt kan ju vara att jämte klimateffekten även lyfta fram naturstenens ekonomiska och tekniska livslängd jämfört med

– Vi har under senare år sett återkommande exempel på nya miljöcertifierade byggnader som byggts med trästommar och limträlösningar. Träindustrins aktörer har varit väldigt framgångsrika på att få med sig arkitekter på nya projekt, ofta med spektakulära inslag, säger Kai Marklin.

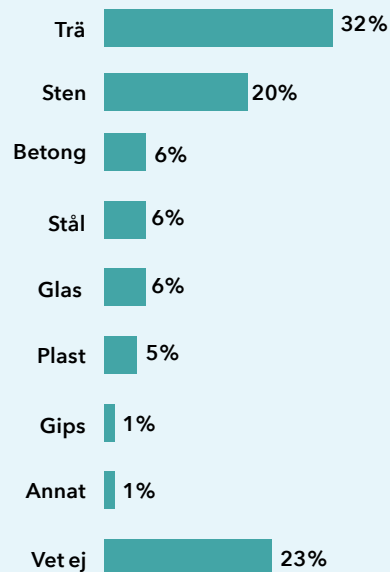
– Samtidigt har naturstenen varit i ett viktigt inslag i sådana projekt, både som fasadmaterial och golv, där målet är att minimera CO2-avtrycket.

Även andra branscher och byggnads-material har skiftat över sin kommunikation som fokuserar på hållbarhet och återbruk på ett sätt som man inte gjort tidigare.

– Det hänger samman med att det i dag ställs mycket tuffare krav på återbruk i samband med nya projekt. Alla måste vara med i frontlinjen och minimera avfall och maximera återbruk. I dag ser vi projekt där man till och med återbrukat gipsväggar, vilket var otänkbart för bara några år sedan på grund av höga hanteringskostnader.

FRÅGA: Vilket återbruk av följande byggnads-material tror du har lägst klimatpåverkan?

andra material, precis som vi gjort i den stora kommunenkät som vi genomförde under förra året tillsammans med SLU Alnarp.

Den visar relativt stor skillnader mellan olika kommuner.

– Vissa kommuner har kommit längre och inventerat sitt bestånd av natursten i både lager och i offentliga miljöer. Andra är bara i början av den processen.

– Men många som kommit en bit på väg har fått ett bra kvitto på att naturstenen utgör stora värden som inte kommer att minska i framtiden. En stenbelagd gata från förra sekelskiftet är i dag mer värdefull än någonsin om den ställs mot andra alternativ. ■

Fotnot: Undersökningen är genomförd via webb-intervjuer i Novus slumpmässigt rekryterade Sverigepanel, vilket garanterar representativa resultat. Antal genomförda intervjuer är 1006 under perioden 16-22 april 2026.

Låt oss skapa något hållbart *tillsammans*.

HÅLLBARA LÖSNINGAR I NATURSTEN. FRÅN IDÉ TILL FÄRDIG MILJÖ.

Granum Stenprodukter projekterar, tillverkar och levererar speciallösningar i natursten för offentliga och privata miljöer. Med egen produktion, lång erfarenhet och fokus på klimat, kvalitet och funktion hjälper vi dig att göra rätt val – som håller över generationer.

Byggnaden står på en 1500 kvadratmeter trekantig tomt, inpassad mellan spåren och Sickla affärskvarter.

NOMINERAD TILL
Stenpriset
2026

LANDMÄRKET

Sickla Central reser sig som ett nytt landmärke som visar vägen till Stockholms och Nackas fortsatta expansion, stadigt förankrad med naturstenens tyngd i både inredning och utomhusmiljö.

TEXT OCH FOTO **PETTER EKLUND**

Länge pågick något okänt vid horisonten. Vi såg ett byggmysterium med kranar, spretigheter, en störning i den invanda stadsprofilen, på avstånd från cyklar och broar. Det kändes som i London där skyskrapan The Shard var ett gåtfullt bygge söder om floden. Få visste vad som pågick, men snart blev det spetsiga tornet ett nytt landmärke. På samma sätt började ett högt hus växa i Sickla-området bortom Hammarby Sjöstad. Nyfikenheten vreds ditåt. Vad är det för hus? Hur högt skulle det bli? Det är spännande när staden växer. Hösten 2025 stod Sickla Central klart, ett 100 meter högt utropstecken vid en av Stockholms nya knutpunkter med företagskluster, handelskvarter, tvärbanan och ganska snart också tunnelbana. Huset är ritat av Kanozi Arkitekter och fullbordades åren 2018-2025.

– Markägarna Atrium Ljungberg ville bygga ett landmärke som kommunicerar Sickla och Nacka mot syd öst. Kommunen har också tankar om flera höga hus bortåt Nacka centrum,

berättar Jesper Embring, arkitekt och kontorschef på Kanozis stockholmskontor.

Han lotsar oss på plats och har arbetet med huset sedan 2018. De sista ritningarna är just klara.

– Det har varit väldigt roligt, men det gäller samtidigt att ha tålamod, sammanfattar han kärnfullt.

BYGGNADENS FORM uppstod ur den trekantiga tomten på 1 500 kvadratmeter, inpassad mellan spåren och Sickla affärskvarter. Husets fotavtryck följer tomten, som om det täljts till för ett fundament.

– Området är ungefär lika stort som en normal villatomt, säger Jesper och förklarar husets omväxlande profil.

– Stadsbyggnadsmässigt har vi jobbat med former som samta- lar med omgivningen och områdets olika hushöjder. Den lägre nivån på huset kommunicerar med Sickla köp kvarter. De övre avsatserna riktar sig mot olika håll i staden. I de första skisserna

Jesper Embring har arbetet med huset sedan 2018.

var huset något lägre, en anpassning till en radar vid Bromma flygplats som begränsade hushöjderna i Stockholm. Nu är radarn flyttad och Sickla Central kunde växa något på höjden.

Sickla-området är ett stort steg i Stockholms pågående och växande expansion. De forna industrikvarteren med Atlas Copco, Dieselverkstaden och andra fabriker var länge ett ingenmansland i stadsplaneringen, bortom och över skjulområdet Lugnet vid Hammarby sjö. Allt är idag försvunnet och bebyggt av sjöstaden. Atrium Ljungberg köpte området 1997 och påbörjade förvandlingen till dagens handels- och kulturkvarter. Nu har Sickla krönts med sitt punkthus som markerar att just här startar ett nytt stråk.

MÄRKESBYGGNADER ÄR knepiga när det gäller gestaltningen. I kampen om uppmärksamhet blir resultaten ofta pretentiösa. Det som kändes fräckt för tio år sedan kan snart upplevas som uttjatat, en trend som slitits ut. Det finns exempel på egendomslika höghus där beställare och arkitekter har krystat fram nåt maxat och varumärkeshöjande. De tidlösa proportionslärorna fryser. Sickla Central är i det perspektivet välgörande strongt med en behärskning i uttrycket som kommer att ge det långt liv. Huset är en smula strikt, gör stram givakt och spanar vaksamt åt alla håll. Kanozi, som grundades 2001 och har kontor i Göteborg, Malmö och Stockholm, vann en tävling om huset 2017. Covid drog ut processerna men sedan i höstas flyttar hyresgästerna in våning för våning.

– Huset ska tillföra mycket till livet på platsen, med lokaler med aktiviteter på olika nivåer och som är öppna sent, säger Jesper Embring.

Sickla Centrals nutida och framtida liv är väl underbyggt med hållbarhet. Huset är ett så kallat ”Breeam-hus”, den världsledande metoden för hållbarhetsbedömning och miljöbyggnadsstandard. Sickla Central tillhör den högsta klassen, Breeam Outstanding, som bara har getts till ett tiotal hus i Sverige.

– Aktörerna arbetar med massvis med parametrar som vi ska

Äkta avtryck. På samtliga allmänna ytor ligger antikborstad Norrvange-kalksten.

”Ett sånt här hus bygger på att det ska vara hållbart över tid. När alla vill bygga hållbart i projektet kan vi optimera.”

uppfylla som i slutet ger en viss poäng, förklarar Jesper Embring.

Atrium Ljungbergs ambition var först en lägre miljöklass, Breeam Excellent, men under projektets gång stod det klart att huset skulle klara den högsta nivån.

– Ett sånt här hus bygger på att det ska vara hållbart över tid. När alla vill bygga hållbart i projektet kan vi optimera.

Projektets alla delar räknas med i olika kategorier. 40 procent av miljöbelastningen i ett husbygge kommer från stommarna, ofta i betong. Sickla Central har en miljöanpassad betong i bjälklagen för att få ner miljöbelastningen. Fasadens kassetter i lackad och borstad aluminium är energikrävande i tillverkningen, men kommer att hålla i långa tider.

Det är så vi kommer in på naturstenens bidrag.

– För oss arkitekter och generellt för de som förvaltar fastigheter, är bra material något som är hållbart. Det var så vi kom in på natursten. Stengolven här ska hålla i hundratals år, säger Jesper Embring.

På samtliga allmänna ytor ligger antikborstad Norrvange-kalksten. Stenen är såklart äkta vara, ingen keramisk kopia, levererat från Slite Stenhuggeri, ett familjeföretag grundat 1907 och det enda stenföretag som levererar den drygt 400 miljoner år gamla Norrvange-stenen.

Toalettutrymmena är stensatta med en ambition som för tankarna till lyxvillor.

– Det har varit jättebra att jobba med Slite. Vi lade order för ett halvårs produktion därifrån, berättar Jesper.

Att gå över ett Norrvange-golv är som att umgås med ett lågt brus från utdöda hav, fyllda med liv. Överallt i stenen syns spår, fläckar, fossiler och färgningar. Ambitionsnivån går igenom hela bygget, från entréer och ända in i undangömda rum som toaletterna. Här kliver vi in i stensatta rum som liknar badrummen i lyxvillor.

Alla i huset går förr eller senare till toaletterna och också där ska kvaliteten upplevas.

– Arkitektur ska kommunicera värdet på alla plan. Det är vi stolta över.

Projekt: Sickla Central

Beställare: Atrium Ljungberg

Arkitekt: Kanozi och PAJU arkitektur och landskap

Stenleverantör: Slite Stenhuggeri m fl.

Den glasade entrén med en lång kalkstensbänk längs ena sidan leder till den första hyresgästen, A-House med co-working och kontor, verkstäder och mötesplatser på det övre entréplanet och vidare upp till en konferensanläggning på 10:e våningen. A House valde micocement på golvet i sina lokaler, så Norrvange stoppar med några trappsteg där kanterna är mjukt slipade som om de nöts i ett trapphus i decennier. På det översta steget sitter markeringar i svart, men inte påklitrade lappar, utan diabasplattor försänkta som svarta ögon i kalkstenen. Vackert. I en annan entré ligger Norrvange som en textil matta mot en väldig tegelvägg, byggd av återbrukat tegel från ett rivet fabriks hus i närheten. Kalkstensens diskreta elegans och teglets industriella kärvhet skapar ett underbart, scenografiskt materialmöte som berättar om både områdets historia och ny samverkan.

Precis utanför Sickla Central går gränsen till kommunens mark. Här har området ritats av Paju landskapsarkitekter. En bred trottoar sluttar nedåt med bohusgranit i rutor av grått och rött med ett par stenblock och brunnslock av corteenstål som rimmar med den anrika industriella miljön. Paju har också arbetat med husets terrasser på 10:e, 11:e, 16:e och 25:e våningen. Här uppe finns lokal växtlighet av innerskärgårdens tåliga slag: nypon, rönn, slån, tall. Vinbär och äpplen har planterats. Gräspartier och en björkstam för högtflygande insekter. Stockholmsutsikten flödar in över terrassen från alla håll. Här kommer många drömlika stunder att utspelas.

– Här kan en DJ stå, och här kan en bar installeras, visar Jesper Embring.

I botten av huset, runt om fasaden och ner mot Tvärbanan löper band av diabas. En stilig stensockel till en skarpskuren, ovanligt hållbar och högre byggnad. ■

**Östra skolan,
Färjestaden.**
Slipad Ölandskalksten
flammig Alböke.

Kyrkan, som avkristnades 2024, ligger i ett öppet och vackert landskap.

FOTO: TOREJÖRN AXELSSON

Livsprojektet

Från kyrkorum till en agroturism. Avkristnade Österplana kyrka har blivit en ny samlingspunkt på Kinnekulle som knyter samman historien och människorna med hjälp av ett återbruk som går tillbaka till medeltiden.

TEXT: **PETER WILLEBRAND** FOTO: **JOSEFIN THOR**

Josefin Thor beskriver nyligen invigda Österplana Agroturismo som det stora livsprojektet som både hon och sambon Patrik Fromell till slut kunde enas om. Båda var rotade i Göteborg, fullt upptagna med karriärer och familjeliv.

– Jag jobbade med kommunikation och Patrik är arkitekt men har alltid drömt om att göra något helt eget, som att öppna

en foodtruck eller starta en handels-trädgård och driva en bed and breakfast, säger hon.

Så kom det där tillfället som ställde allt på sin spets. År 2021 hade kyrkofullmäktige i Götene pastorat beslutat att Österplana kyrka på Kinnekulle skulle tas ur bruk och säljas.

Det är tätt mellan kyrkorna på Kinnekulle och Österplana användes allt mer sällan, inte minst på grund av de stora

problemen med uppvärmning vintertid.

Efter att kyrkan avkristnades rituellt hösten 2024 gick den ut till försäljning. Köpeskillingen stannade på 800 000 kronor och gjorde Josefin och Patrik till de nya ägarna.

Det kan tyckas som ett stort beslut att bryta upp från trygg tillvaro för leva sin dröm, men för Josefin var det också som att komma hem igen.

– Jag är uppvuxen på Kinnekulle

Den nya Kinnekullekalkstenen är en grå och röd rustik grovborstad variant som går i samklang med den gamla stenen.

I bakgrunden ser man de gamla liljestenarna som monterats mot väggen.

och min släkt har i generationer drivit stenhuggeriet Thorsberg, som ligger i samma område som kyrkan. Min farfar var faktiskt kyrkvård här en gång i tiden, säger hon.

JOSEFIN THOR ÄR själv en av delägarna i stenhuggeriet och för många i branschen är hon också synonym varumärket Stenhuggardottern som designar olika typer av bruksföremål i Kinnekullekalksten.

Det är inte alltid okomplicerat att återvända till en plats som man själv kommer ifrån och känner så väl – särskilt om man vet hur mycket den betyder för människorna som bor där. Det krävs varsamma händer från någon som vill göra förändringar i sådan miljö.

– Visst har vi känt av en förväntan från omgivningen, många är engagerade och ställer nyfikna frågor. Vi har hållit öppna föredrag där vi berättar om våra planer. Alla vill ju också att det ska bli något bra, och vi har hela tiden tryckt på att kyrkan även i framtiden ska vara en plats i Kinnekulles historia.

Det löpande arbetet har också stämts av med antikvarier från länsstyrelsen.

Patrik Fromell och Josefin Thor har förverkligat sitt drömprojekt.

– Vi har även själva anlitat en antikvarie inom ramen för projektet.

Det finns många exempel på omgjorda kyrkor i Sverige där det luftigt höga kyrkorummet åter fyllts med vitt skilda verksamheter som gett byggnaden nya syften och nytt liv. För Josefin och Patrik har agroturism varit nyckelordet.

– Ett begrepp som även brukas använ-

das för gårdsturism och ekoturism.

Det har sitt ursprung i Italien där lantbruken länge erbjudit boende, mat och aktiviteter för besökare. Bördiga Toscana är kanske den region som är mest känd för sin agroturism. Och visst går det att se paralleller till Kinnekulles böljande pastorala kulturlandskap som tillhör ett av Sveriges mest välbesökta turistmål, med en unik natur som breder ut sig på ett plåtberg under skyddet av två Unesco-utmärkelser.

– Vår vision är att skapa en kombinerad mötesplats för kultur och knutpunkt för friluftsliv. Konserter, scenkonst, utställningar och andra kulturevenemang ska få ta plats sida vid sida, samtidigt som man kan starta sin resa på Kinnekulle här, eller bara stanna till en stund för att äta eller fika.

BUDSKAPET TYCKS onekligen ha gått fram. När Österplana Agriturismo slog upp dörarna första helgen i maj fylldes kyrkan åter med besökare och 200 matgäster. Köket drivs för övrigt av ett lokalt krögarpar som tidigare bland annat drivit restaurangverksamhet vid Läckö Slott.

”Succéstart”, summerade lokalpressen invigningen.

Besökarna möttes av en byggnad som genomgått många nödvändiga förändringar på kort tid. Bergvärme hade installerats och nya vattenledningar och elledningar hade kommit på plats. Besökstoletter och ett restaurangkök hade byggts in under den gamla läktaren.

Mycket var också bekant. Predikstolen och en del av altaret fanns kvar. Och de gamla kyrkbänkarna från slutet av 1800-talet hade sinnrikt och smakfullt byggts om till bänkar och bord för matgästerna. De gamla bänkskärmarna hade blivit blivit en serveringsdisk, som tids nog ska få en ny bearbetad bänkskiva i röd Kinnekullekalksten.

Återbruk har varit projektets kärna från start, av flera skäl.

– Entrén, som numera ligger på den västra långsidan har till exempel fått en ramp för ökad tillgänglighet som är byggd av återbrukat sten från golvet i det gamla vapenhuset. Hällarna var enorma, 15 centimeter tjocka med måtten 1,5x1,5 meter, säger Josefin.

Men alla stenarbeten är inte återbruk.

– Nej, vi har ny Kinnekullekalksten i toaletter bland annat, men vi har använt en grå och röd rustik grovborstad variant som går i samklang med den gamla stenen i ett specifikt mönster. För ett otränat öga är det svårt att se någon skillnad på den gamla och nya stenen. Kyrkan blir på så sätt också lite av ett showroom för stenhuggeriet, med exempel på olika bearbetningar och nyanser.

DET FINNS FÖRSTÅS även krassa ekonomiska incitament för att satsa på återbruk. Kostnaderna för projektet har vuxit till drygt fem miljoner kronor sedan start. Utöver banklån kommer finansiering från bland annat stöd från Klimatklivet och Leader, EU-metoden som stöttar lokal landsbygdsutveckling.

Patrik har fortsatt att arbeta som arkitekt under de 1,5 år som kyrkans omvandling pågått medan Josefin på heltid gått in i rollen som oavlönad projektledare under samma tid. Man anar att det tagit ut sin rätt, samtidigt hyllar Josefin stödet från släkten, i synnerhet hennes

far Sören Thor som tillhör den brödraskara som under många drivit Thorsbergs stenhuggeri men sedan några år tillbaka lämnat över till nästa generation.

– Det har varit ovärderligt för oss att ha med honom i det dagliga arbetet, som när vi till exempel skulle bygga den nya rampen. Han ser själv stora möjligheter med lokala event som till exempel dansbandskvällar, han älskar dansbandsmusik.

NÄR ÖSTERPLANA KYRKA invigdes 1877, ritad av Albert Törnqvist, ersatte den ”gamla” Österplana kyrka som låg några hundra meter bort, och som sedan dess fortsatt att fungera som kyrkogård. Den gamla kyrkan tros ha anlagts redan under tidig medeltid, under 1100-tal.

– När den revs på 1800-talet plockades även sten från den till den nya kyrkan, bland annat ornamenterade liljestenar som numera står monterade mot väggarna i salen. Tanken på att vi med vårt återbruk tar med samma sten från medeltiden till en ny framtid i vårt projekt är nästan lite hisnande, säger Josefin. ■

Den nya rampen som byggts med återbrukat sten.

Sören Thor, Josefins pappa, har bidragit med sin erfarenhet, djupa stenkunskap och många arbetstimmar.

De gamla kyrkbänkarna från slutet av 1800-talet hade sinnrikt och smakfullt byggts om till bänkar och bord för matgästerna.

Och de nominerade är...

Konstverk, skulpturarbeten i världsklass och moderna infrastruktur. Allt finns med bland de 13 bidrag som gör upp om Stenpriset 2026. – Stort tack för alla fantastiska bidrag som kommit in, nu ska vi plocka ut ett antal finalister, säger Kai Marklin, juryordförande.

TEXT **PETER WILLEBRAND**

FOTO: ÅKEE SONLINDMAN

◀ Hagaparkens nya entréer

Hagaparkens nya entréer har tagits fram på uppdrag av Statens fastighetsverk och Ståthållarämbetet med förvaltare Michael Werner som beställare. Nyréns arkitektkontor har, under ledning av slottsarkitekt Bengt Isling, varit ansvarig för projektet. De två höga grindpelarna i granit har sammanfogats i delar, ungefär som ett lego där delarna vilar på sin egen tyngd. Gestaltningen utgår från Fredrik Magnus Pipers generalplan. Han var den ledande arkitekt som på uppdrag av Gustav III ritade och formgav Hagaparken i Solna och även introducerade den engelska parkstilen i Sverige.

Lejonskulpturer ▲

Stenhuggaren Philipp Rose har med punkteringsverktyg skulpterat två nya lejon som ersätter de gamla vid portalen till Svartmansgatan 6 C i Gamla Stan i Stockholm.

FOTO: GUSTAVKAISER

Lumi-huset ▲

Det omkring 50 år gamla kontorshuset Lumi i Uppsala är ett av Sveriges mest innovativa återbruksprojekt och tilldelades nyligen utmärkelsen Årets Bygge. Genom att bevara 80 procent av stommen och återanvända 1 300 ton material har klimatavtrycket halverats jämfört med nybyggnation. Projektet har styrts digitalt, och fått högsta LEED-certifiering. Dessutom har huset fått en ny skifferfasad och sockel i Moheda diabas.

FOTO: OLOV LINDGREN

Typhon 16 ▲

Den klassiska fasaden vid fastigheten Typhon 16 vid Kornhamnstorg i Stockholm har under året genomgått en omfattande och noggrann restaurering. Bland annat har det vakande stenlejonet i taknocken får en ny kropp och huvudet har fått en välbehövligt ansiktslyft. Fasaden mot Kornhamnstorg är rikt utsmyckad med stendetaljer och ornament av gotländsk sandsten, en mycket vanlig fasadsten i Stockholmsarkitektur från förra sekelskiftet.

Marmorpalatset ▼

På den tidigare brända tomten i kvarteret Johanna i Göteborg reser sig ett nytt stenpalats i art deco-stil, klätt i Ekebergsmarmor och med en imponerande inredning i samma sten. Stenarbetena håller högsta klass i form av pelare, pilastrar och trappor. Ekebergsmarmor håller samman byggnaden både ut- och invändigt. När man väl passerat entrén möts besökaren av en imponerad och inbjudande trappa i Ekebergsmarmor med infällda steg i Brännlyckan.

FOTO: KUNINGÅLVS NATURSTEN

Bankpalatset ►

Bankpalatset är ett storslaget landmärke från slutet av 1800-talet vid Stora Torget i Uppsala. Den tidigare bankinstitutionen har omvandlats till kontorshotellet "Banken" med loungemiljöer och signaturrestaurangen La Girafe i förgrunden. Interiören utgår från byggnadens rika arv och balanserar mellan bevarande och förnyelse. Två historiska lager lyfts särskilt fram: Ture Stenbergs ursprungliga arkitektur och en förfinad 1900-talsrenovering av Peter Celsing. Den nya gestaltningen tillför ett tredje, samtida kapitel, som för en dialog med historien där ny svensk marmor, Kolmården, Ekebergs och Brännlyckan överbrygar tidsepokerna. Besökaren anländer till en välvd lobby där stucco lustro, stengolv och en dramatisk ljuskrona sätter en närmast filmisk ton som för tankarna till sekelskiftets interiör.

Jesus-skulpturen, St Nicolai kyrka ▲

Jesus-statyn hälsar sedan förra åter besökarna välkommen till St Nicolai kyrka i Örebro. Under den bokstavliga "återuppståndelsen" har han gått från vara huggen i gotländsk sandsten till att nu uppenbara sig i Ekebergsmarmor, ett imponerande hantverk mästerligt utfört av Basem Zammam. Den nya Jesus-figuren är huggen ur ett 1,5 kubikmeter stort block i Ekebergsmarmor, utvalt direkt från brottet i Glanshammar.

FOTOGRAF: MIKAEL FORSLUND

Sibbjäns ▲

Sibbjäns är Sveriges första "farmstay" som sommaren 2025 slog upp dörrarna till den gamla kalkstensgården i Vamlingbo på södra Gotland. Det är ett privat projekt, initierat av ett kompisgäng där bland annat Tradera-grundaren Jonas Nordlander ingår. Gårdens byggnader i kalksten från 1800-talet har återställts för hand med hjälp av traditionella gotländska metoder. Ny kalksten i golv, murar, markbeläggning och inredningsdetaljer kommer från Dala Sten och Slite stenhuggeri där stensorterna Gotlands Bro respektive Norrvange dominerar.

FOTO: STUDIO RAM

▶ Botkyrka kyrka ▼

Mellan 2023 och 2025 renoverades Botkyrka kyrka interiört. Det ursprungliga golvet i kyrksal, av äldre kalksten i kombination med förhöjt trägolv, har fått en ny golvkonstruktion med en svag lutning från ingången av kyrksalen till koret. Trägolvet i bänkkvarteren har ersatts med ny Ölandakalksten. I mittgången återanvändes de gamla golvstenarna med den äldsta årstiden närmast koret. Resultatet är ett estetiskt sammanhängande stengolv. Dessutom hittades en enorm runsten som varit dold under entréportens tröskel. Den står nu i Västra Vapenhuset för allmän beskådning.

FOTO: ÅKE E: SON LINDMAN

Varberg station ▲

Nya stationsområdet i Varberg speglar den omgivande naturens element och blinkar till stadens kända landmärken i trä och sten. Arkitektkontoren 02Landskap och Okidoki har arbetat parallellt med utformningen av stationsbyggnaden och omgivande miljöer som bildar en länk mellan den gamla staden och Västerport, den nya stadsdelen vid havet. Okidokis förslag "Stationen vid havet" har varit ledande för projektet och omfattar förutom en ny tågstation med väntehallar även butiker, kontor och serviceutrymmen. Varbergs starka stenhuggetradition återkommer i och runt stationen via tre svenska graniter och en Hallandiagnejs med olika bearbetningar.

UPPLANDS
STENHUGGERI

Restaurering av
historiska byggnader och monument.
♦ Stenhuggerihandverk i perfektion ♦
Tel: 070 529 55 61 | info@upplandsten.se

VE

VALTER EKLUND
STENFIRMA

År 1938 grundades verksamheten Stenfirma Valter Eklund. Det blev starten på en lång tradition av hantverk och kvalitet inom stenbearbetning.

Idag har verksamheten utvecklats till Valter Eklund Stenentreprenader AB och VE Sten AB – tillsammans även verksamma under det gemensamma namnet Valter Eklund Stenfirma. Vi är en komplett stenleverantör till både privat och offentlig miljö.

Kontakta oss

Hör av dig om du har frågor om sten, vill ha offert eller behöver hjälp med ditt projekt.

Telefon: +46 8 38 03 30

E-post: info@ve-sten.se

Hund- duschen

Under vinjetten "Hemma hos stenhuggaren" väljer en känd stenprofil från branschen ut en stendetalj – stort som smått – i hemmet som man har ett speciellt förhållande till.

Denna gång träffar vi Maria Thor – och hunden Molly.

TEXT **PETER WILLEBRAND**

MARIA THOR TILLHÖR den femte generationen i i familjeföretaget Thorsberg stenhuggeri som bryter och förädlar den populära Kinnekullekalkstenen. Maria arbetar i produktionen: hon kör truck, arbetar med ramsåg och programmerar bland annat den moderna CNC-sågen som tar ut former där endast fantasin sätter gränserna.

Vid sidan om arbetet är djurintresset den stora passionen, som hon delar med övriga familjen.

– Vi är tokiga i djur och har som många andra haft ett särskilt förhållande till våra hundar.

Det var också den framlidna labradoren Brunos beteende som för några föranledde att han fick ett alldeles eget duschutrymme, inrett med kalksten.

– Labradorer brukar ju gilla vatten och

har simhud mellan tårna. Bruno var inget undantag. Han älskade att bada men visade också ett omvänt förhållande till duschen. Jag tänkte att det kanske skulle gå bättre om han fick en egen plats, dedikerad för just honom. Hundar brukar ju uppskatta rutiner. Och det funkade faktiskt, inte så att han blev överdrivet positiv till att duscha men det blev en mer naturlig rutin för honom med en egen. Och han behövde verkligen sin tvätt; en labrador kan dra in massor med grus, trots att den ser ren ut. Vi i familjen kunde förstås också använda den för andra ändamål, som att spola av leriga stövlar.

Kalksten i känsliga duschutrymmen är inte alltid ett självklart val.

– Så är det! Jag använde en Kinnekulle Grå nr 3 som verkligen har klarat den tuffa behandlingen bra, det har inte blivit några utfällningar. Men det gäller egentligen all Kinnekullekalksten, oavsett sort. Duschen är också en del av hallen, en yta där man inte använder så mycket vatten annars. Då är Kinnekullekalkstenen perfekt.

Hundduschen har gått i arv till familjens nuvarande hund – maltipoonen Molly, en blandras mellan malteser och pudel.

– Molly älskar verkligen att duscha och ställer sig självmant på plats. ■

AJOUR
TRADING

CENTRUM FÖR GOLVKUNSKAP
THE CENTRE OF FLOOR KNOWLEDGE
www.ajourtrading.com

EST: 1987

Behöver ni

renovera eller bara vill liva upp era stengolv eller stentrappor? Kontakta oss! Vi finns i både Göteborg och Stockholm. Vi jobbar med allt från natursten till terrazzo och betong och har över 35 år erfarenhet med oss när vi kommer till er.

Göteborg 031- 87 05 40 - Stockholm 08-604 30 00 - info@ajourtrading.com

Natursten — för professionella projekt

Sten håller längre än *trender.*

Sten i bild: *Atlantic Lavastone – kvartsit*

Vi väljer material som fortfarande imponerar när trenderna är borta.

Natursten är inte ett materialval — det är ett beslut om beständighet. Steny samlar Sveriges skickligaste stenhuggerier i ett nätverk som tar ditt projekt från första skiss till sista montering. Lokalt hantverk. Nationell räckvidd.

Berätta om ditt projekt

046 540 18 88

Ett rikstäckande nätverk

Norrsten

Burträsk

Granit och Form

Östersund

Sjöstrands Granit & Marmor

Västerås

Stenmagasinet i Stockholm

Täby

Sjödins Stenhuggeri

Örebro

Sjödins Stenhuggeri

Kungsängen

Stendesign Stockholm

Haninge

Sten & Marmor

Linköping

Kungälvs Natursten

Kungälv

Bröderna Ahlgrens Marmorinredningar

Herrljunga

JN Svensk Sten

Mörbylånga

Landernäs Marmor

Lund

Så blev effekterna av giltighetsförlängningen!

Sedan 1 januari 2025 kan giltigheten för vissa tillstånd enligt miljöbalken förlängas upp till tre år. Bestämmelsen tar sikte på övergångsperioden när en täkt väntar på ett nytt tillstånd eller verksamheten är under avveckling. Möjligheten till förlängning med stöd av lag togs emot med öppna armar inom täktbranschen. Advokaterna Carolin Hammar och Sofia Löwe vid Advokatfirman Delphi har nu utvärderat hur giltighetsförlängningen tillämpats i praktiken.

TILLSTÅND TILL TÄKT är en av få verksamhetstyper där tidsbegränsning är huvudregeln. Innan giltighetsförlängningar infördes i lag uppstod inte sällan en juridiskt besvärlig situation för verksamhetsutövaren när tillståndsprövningsprocessen för ett nytt tillstånd drog ut på tiden samtidigt som grundtillståndet hann löpa ut. I praktiken riskerades produktionsstopp under pågående tillståndsprövning. Även om en förlängning tidigare var möjlig med stöd av rättspraxis var osäkerheten stor, inte minst då det var oklart vilka förutsättningar som krävdes för att beviljas en förlängning.

Som ett resultat av regeringens arbete med att effektivisera miljöprocessen infördes en lagstadgad möjlighet till en så kallad *giltighetsförlängning*. Den nya bestämmelsen uppmärksammades i STEN nummer 4 år 2024, i artikeln *Möjligt tidsförlänga täktstillstånd med ny bestämmelse*, precis innan bestämmelsen trädde i kraft. Nu har giltighetsförlängningarna blivit realitet och vi ska därför titta närmare på effekterna med fokus riktat mot täktbranschen.

Giltighetsförlängningar kan undvika onödiga driftstopp

I lagtexten, 24 kap. 14 a § miljöbalken, anges att tillståndsinnehavaren kan ansöka om förlängning av ett gällande tillstånd till miljöfarlig verksamhet och/eller vattenverksamhet samt ett så kallat Natura 2000-tillstånd. Förlängningen kan göras upp till tre år utöver den tidsbegränsning som annars hade gällt för verksamheten. Tillståndsprövningen för en giltighetsförlängning är begränsad till att endast

Positiva signaler. En genomgång av behandlade ärenden sedan miljöbalken ändrades visar att många ansökningar om förlängt tillstånd beviljats och att prövningen blivit mer flexibel och mindre omfattande.

ändra *tillståndstiden* samt anpassa villkor med tidsgränser. Det är inte möjligt att ändra någon del i det befintliga tillståndet som inte har ett direkt samband med giltighetstiden. En annan viktig aspekt är att förlängningen ska vara *lämplig* med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön.

Med förlängningarna kan kostsamma driftstopp undvikas i exempelvis en täkt där brytbart material finns kvar. Grundtillståndet måste vara gällande vid tidpunkten för ansökan och man kan inte återuppväcka ett redan utgången

tillstånd. Underlaget till ansökan kan utgöras av tidigare miljökonsekvensbeskrivning och miljörapporter, men förändringar i omgivningen under tillståndstiden kan också behöva beskrivas. Bestämmelsen ska ses som ett verktyg för att uppnå en flexibel och mindre omfattande miljöprövningsprocess för tidsbegränsade verksamheter, särskilt täkter.

Processuella oklarheter på väg att ändras

Med giltighetsförlängningar infördes en ny prövningsform med viss ottydlig-

het avseende vilken myndighet som ska pröva ansökan. I propositionen pekas mark- och miljödomstol ut som prövningsinstans. Tåkttillstånd utan vattenverksamhet har dock som huvudregel utfärdats av miljöprövningsdelegation (länsstyrelsen). I likhet med en ansökan om villkorsändring eller ändringstillstånd vore det därför naturligt att vända sig till den myndighet som meddelat tillståndet, miljöprövningsdelegationen, men så tydligt har inte lagtexten utformats. Även om majoriteten av giltighetsförlängningarna har hamnat hos miljöprövningsdelegationen – som sedan prövat ansökan fullt ut – finns det olyckliga exempel på när sökanden fått sin ansökan avvisad efter att ha vänt sig till ”fel” myndighet. I april 2026 lämnade regeringen ett lagförslag som klargör att ansökan ska prövas av den tillståndsgivande myndigheten, det vill säga i den ordning som vi ser som processuellt logisk. Om riksdagen röstar igenom förslaget kan lagändringen vara på plats i september 2026.

Täkter vanligast bland förlängningar

Vid vår genomgång av tillgängliga avgöranden kan det konstateras att täkter dominerar bland de verksamheter som ansökt om förlängning, även om andra former av miljöfarlig verksamhet såsom avfallsanläggningar, sågverk och vindkraftverk förekommer. I ärenden som rör

täkter visar utfallet att ansökningarna som regel beviljas och att giltighetstiden utökas med tre år. Bland de avslag som meddelats har grunderna varit av skiftande karaktär.

Avslag har i vissa fall meddelats för naturgrustäkt, för vilken särskilda tillåtlighetsregler gäller, på den grunden att miljöprövningsdelegationen funnit att en förlängning inte är lämplig med hänsyn till grundvattenskydd eller att naturgruset går att ersätta med annat material. Det är däremot inte självklart hur den särskilda tillåtlighetsregeln ska tillämpas. Regeringen har nämligen inte gjort någon åtskillnad mellan vilka täkter som ska eller inte ska kunna förlängas, utan snarare fokuserat på att förlängning kan vara aktuell om det finns brytbart material kvar inom tillståndsramen. Lagstiftaren har således lämnat ett tolkningsutrymme när det gäller olika former av täkter och deras lämplighet för förlängning.

I andra fall har det visat sig att förarbetsuttalandena gett myndigheter ett snävt utrymme för tolkning. Det gäller inte minst när artskyddet aktualiseras. Som ovan nämnt ska verksamheten bedrivas i motsvarande omfattning under förlängningen – endast villkor eller delar av tillståndet som har bäring på giltighetstiden får justeras. Det kan emellertid krävas anpassning för en skyddad art som visat sig trivas inom

verksamhetsområdet, exempelvis i sedimentationsdammar, klippphyllor eller materialhögar. En sådan hantering kan ske mer eller mindre formlost i samråd med tillsynsmyndigheten. Det har visat sig svårbedömt om en anpassning för skyddade arter ska betraktas som krav på miljöskyddsrelaterat villkor, vilket inte ryms inom ramen för en prövning av giltighetsförlängning. Detta trots att täktverksamheten i sig kan främja artens livsmiljö. Här återstår att se om Mark- och miljööverdomstolen kan klargöra bedömningsutrymmet i en situation som inte behandlats i förarbetena.

Reflektioner om giltighetsförlängning

Täkter utgör typexemplet för verksamheter som kan vara i behov av en giltighetsförlängning. Det är tydligt i vår genomgång att så också har blivit fallet. Det är glädjande att se att många ansökningar beviljas och att prövningen förefaller vara flexibel och mindre omfattande. Samtidigt blir det alltmer framträdande att förarbetsuttalandena inte riktigt räcker hela vägen fram. Det återstår att högsta instans ger vägledning i fråga om hur lagtexten ska tolkas i de mer svårbedömda situationerna. I takt med att myndigheterna får fler avgöranden att förhålla sig till kommer vi i framtiden kunna förvänta oss en mer enhetlig nationell tillämpning av giltighetsförlängningen. ■

TRYGG
KYRKOGRÅRDS
KONSERVATORN AB

**SVERIGES FRÄMSTA
EXPERT PÅ RENOVERING
AV STENMURAR**

**Andreas Sundbom, 0702863559
andreas@tryggsten.se
WWW.TRYGGSTEN.SE**

Rickard Lagerström inspekterar nöjd arbetet som Zoee-Maria Wardlaw utfört.

Snabbspår till stenindustrin

Zoee-Maria Wardlaw hittade drömjobbet via en skraddarsydd lärlingsutbildning.

TEXT **PETER WILLEBRAND**

ETT TELEFONSAMTAL som ett par månader senare blev en skraddarsydd utbildning, som efter ytterligare ett halvår resulterade i en anställning hos Henry Andersson Stenhuggeri, Malmös äldsta stenhuggeri specialiserat på gravstenar. Ungefär så kan man sammanfatta Zoee-Maria Wardlaws snabbspår till svensk stenindustri. Hon kan numera dessutom titulera sig certifierad gravstensmontör.

– Jag har en bakgrund som tatuering och hade under 1,5 år utbildat mig till murare när jag kom fram till att jag inte ville fortsätta på det spåret. Tanken på att kunna kombinera mina tidigare erfarenheter som tatuering och murare ledde mig istället in på graveringar i sten, säger Zoee-Maria Wardlaw.

Hon hade inga personliga kopplingar till något stenföretag, eller kände någon som arbetade med sten.

– Nej, och alla kompisar sa att det skulle vara omöjligt att få ett jobb utan personliga kontakter, men jag hittade i alla fall två företag i Malmö som jag bestämde mig för att ringa på vinst och förlust.

Det räckte med ett samtal. Rickard Lagerström på Henry Andersson Stenhuggeri nappade direkt.

– Vi har flera äldre medarbetare och har ett behov av nyanställningar för att säkra återväxten.

RICKARD TOG KONTAKT med Kai Marklin på Sveriges stenindustriförbund, som arbetat som skolledare under många år och har en specialistkompetens inom olika typer av yrkesutbildningar, med fokus på stenindustri.

– Det här var i september och i november hade vi med Kais hjälp tagit fram en så kallad en individ- och företagsanpassad lärlingsutbildning via Komvux, med Zoee som lärling och mig som handledare.

När utbildningen var klar i april i år fick Zoee ett erbjudande om att fortsätta som anställd.

– Jag blev jätteglad. Det finns förstås

mycket kvar att lära för mig, det här är verkligen ett traditionellt hantverk där man hela tiden utvecklas. Samtidigt hoppas jag kunna bidra med mina tidigare erfarenheter. Som tatuering måste man ju också lyssna väldigt noga på sin beställare för att komma fram till ett motiv som alla är nöjda med. Men i den rollen kunde jag också tydligt gå in och avråda från vissa tatueringar på ett sätt som inte skulle fungera i sådana här sammanhang. Här måste man vara väldigt lyhörd och inkännande, och jag har heller inte börjat jobba direkt mot kunder än, säger hon.

Samtidigt betonar Rickard att han verkligen värdesätter att Zoee kommer in med "färska ögon".

– Det är lätt att fastna i vad som uppfattas säkert och korrekt, även för oss. Jag kan redan se hur Zoee på ett positivt utmanar vårt traditionella tänkande och till exempel hittar estetiska lösningar som ligger närmare den fria handen och det unika konstverket, säger han.

Han ser även andra fördelar med anställningen av Zoee.

– Det här är en arbetsplats som domineras av medelålders män, och med en ung kvinna i gänget får vi en mycket bättre mix bland medarbetarna, säger han.

Zoee har under utbildningen även klarat den kurs som gör att hon nu kan titulera sig certifierad gravstensmontör. Ett certifikat som måste uppdateras var femte år.

– Jag tillhör den första generationen som gjorde provet och har precis förnyat mitt certifikat. Tack och lov klarade även handledaren provet, säger Rickard och skrattar.

KAI MARKLIN FÖRKLARAR de formella förutsättningarna för att kunna sätta samman en utbildning liknande den som Zoee-Maria Wardlaw gått.

Till att börja med kommer initiativet antingen från den enskilde eller företaget.

– Vuxna som vill gå någon form av yrkesutbildning brukar börja med att kontakta sin kommuns Komvux. Därefter tas en kontakt mellan Komvux och mig i egenskap av både ordförande och lärare inom stenteori.

Regelverket för gymnasial vuxenutbildning sätter ramarna.

– Utifrån den skapar vi gemensamt en studieplan för individen.

Den som går utbildningen är berättigad stöd från CSN.

– Företaget står vanligtvis inte för några omkostnader men brukar bidra med arbetskläder, skor etcetera för att utbildningen ska kunna genomföras. ■

Långvariga partnerskap
blir gemensamt bolag.

Erfarenheter från restaurering och
konservering, naturstensentreprenad och
moderna metoder för stensbearbetning
förenas i Kultursten Norden AB när Stucco
Maestro, Närkesten och Hössung Sten &
Design satsar tillsammans.

KULTURSTEN
NORDEN AB

WWW.KULTURSTEN.COM

MALMÖ:

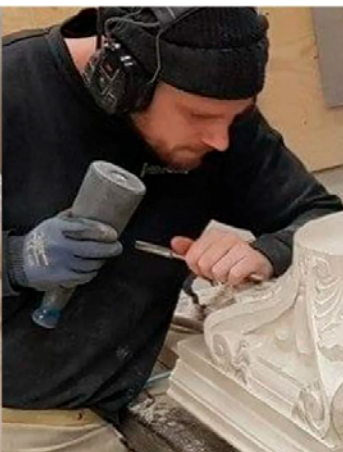
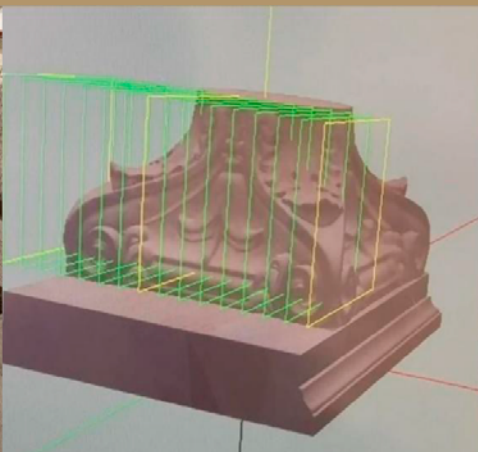
073-320 26 87

JESPER@KULTURSTEN.COM

KRISTIANSTAD:

076-394 05 88

RASMUS@KULTURSTEN.COM

Var finns den politiska viljan?

Jag brukar beskriva mig själv som en politiskt intresserad person som följer samhällsutvecklingen i stort och smått, i Sverige och världen. Mitt perspektiv är både den vanliga människans och småföretagarens, världar som tack och lov ofta möter varandra. Som vd för ett företag med tolv anställda i ett mindre samhälle i nordöstra Skåne är jag också en ganska typisk representant för svensk stenindustri, som domineras av små företag, ofta ägda av familjer som i generationer drivit sina företag.

I dag lever och verkar vi en värld som under senare år tyvärr blivit allt mer instabil, med krig och kriser som tär på ekonomin och människors framtidstro. Det talas om en ny världsordning där president Trump är det yttersta exemplet på kortsiktiga och emotionella utspel som kan förändras från en dag till en annan. Han är förvisso extrem på många sätt, men samtidigt blottlägger han hur bräckligt det politiska systemet är och hur snabbt vindarna vänder när maktbalanser ruckas och desperata politiker runtom i världen försöker valsa med men istället snabbt förlorar kontrollen.

Samtidigt vet alla som driver företag att vi vill se något helt annat från våra ledare. Vi är beroende av långsiktiga perspektiv och stabila och rättvisa spelregler som alla kan förhålla sig till, en konkurrens på lika villkor.

DET ÄR ÄNNU viktigare att betona när vi nu är mitt uppe i en valrörelse och politikerna som vanligt frestas att bjuda över varandra. Politisk välvilja blir lätt till uppblåsta symbolhandlingar som inte alltid är förankrade i verkligheten när de senare ska implementeras – och som rivs upp när nästa gäng tar över.

Man brukar tala om björntjänster. Jag har till exempel själv fått uppleva hur Tillväxtverkets stödinsatser via EU kan slå helt olika beroende på i vilken region ditt företag ligger. Vi som sitter i nordöstra Skåne har fått Svarte Petter-kortet jämfört med våra kollegor som driver företag en bit bort, i Småland eller Blekinge. När till exempel vårt företag ville expandera fick vi veta att storleken på våra planerade satsningar på en ny produktionslinje inte uppfyllde minimikraven för ett EU-stöd i Skåne. Skulle vi däremot ha fördubblat våra satsningar eller tillhört en region några mil bort skulle vi plötsligt kunna bli aktuella för ett stöd.

Jag anser att sådana tolkningar ger direkt felaktiga signaler till en bransch som domineras av mindre företag, och som med riktade och anpassade insatser kan åstadkomma stora förändringar. Effekten riskerar annars att bli den omvända. Dels skapas ett

slags moment 22 där de som redan är små förblir små, dels leder det till en osund konkurrens.

Svensk stenindustri var för 100 år sedan världsledande och har alla förutsättningar att bli dubbelt så stor. Jämför vi oss med våra grannländer ligger de numera klart längre fram än oss på flera plan, både tekniskt och i volymer bruten sten.

Vi i Sverige riskerar att fastna i ett förödande nollsummespel – trots att det finns en stor och ökande efterfrågan på natursten. Och för att bryta mönstret och komma ikapp måste vi hitta nyanser och skraddarsy lösningar som tar hänsyn till branschens unika behov. Det mesta typiska exemplet som visar hur beslutsfattarna ser på vår bransch är exemplet med miljardkoncernen Cementa vs familjeföretaget Slite Stenhuggeri. Båda ligger några mil från varandra på norra Gotland och jämföras enligt samma mall. Men medan lilla Slite får lägga enorma resurser för ett nytt täktstillstånd som motsvarar en bråkdel av Cementas produktion går regeringen in och driver igenom en lagändring som ger underkända Cementa ett tillfälligt brytningstillstånd för att säkra landets cementförsörjning. Samma mall gäller alltså inte längre.

JAG VILL UNDERSTRYKA att jag har full förståelse för att Cementas vara eller icke vara påverkar svensk ekonomi och att verksamheten är samhällsviktig, men utan lika villkor kan vi som bransch aldrig få ett "Cementa för natursten".

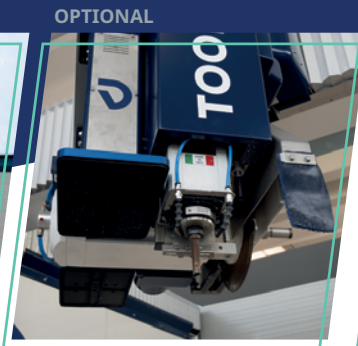
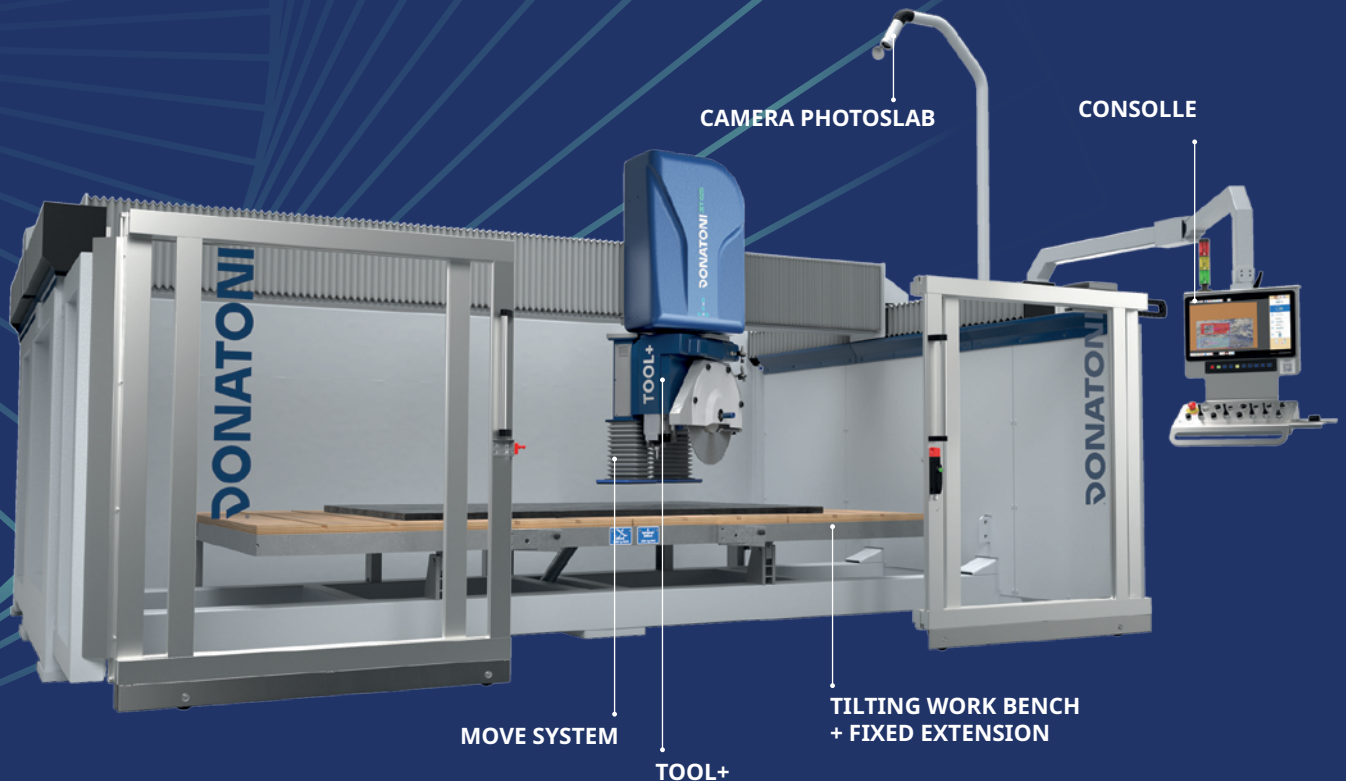
När får vi se samma politiska vilja för att säkra behovet av en växande svensk stenindustri – och den svenska stenen? ■

BJÖRN CARLESSON,
VD FÖR GRANUM STENPRODUKTER.

DONATONI

JET 625

VERSATILITY MEETS SIMPLICITY

Simone Mazzon
Area Manager | Sales dept.
M +39 320 6290127
s.mazzon@donatonimacchine.eu

donatongroup.com
T +39 045 686 25 48
M info@donatongroup.com

Dubbla möten i stenbranschen

DET HAR VARIT en intensiv vår på utställningsfronten i branschen. April och maj bjöd på dubbla mässor som samlade många medlemsföretag och gav arkitekter och andra nyfikna chansen att lära sig mer om natursten.

Först ut var den stora byggmässan Nordbygg Stockholm 21-24 april, där Sveriges Stenindustriförbund tillsammans med elva medlemsföretag storsatsat och byggt ett eget kvarter i C-hallen.

– Det är första gången vi gör det och tanken är att vi ska göra något liknande om två år igen. Vi ska till att börja med göra en utvärdering av årets mässa för att komma fram till vad vi kan förbättra till nästa gång för att öka vår exponering. Det är en tuff konkurrens om uppmärksamheten på mässan, säger Kai Marklin, ordförande i Sveriges Stenindustriförbund.

20 maj anordnade Valter Eklund Stenentreprenader för tredje året i rad en stendag och öppet hus tillsammans med flera av företagets stenleverantörer och samarbetspartners.

– Det här är en långsiktig satsning där vi framför allt ger arkitekter en möjlig-

het att avsätta tid till ett besök på deras villkor, de får komma till oss istället för att vi ska försöka hitta en gemensam tid för ett möte under deras stressiga arbetsdag. Nästa år ska vi även bjuda in fler studenter, säger Per Enlund på Valter Eklund. ■

Norra Bergen, Askersund.
Råkilad svensk granit.

www.narkesten.se

Möjligheternas material

Vi återskapar gammal miljö med ny sten.

**AJOUR TRADING
SWEDEN AB**

Stockholm & Göteborg

Tel Gbg: +46 31 87 05 40
 Tel Sthlm: +46 8 604 30 00
 info@ajourtrading.com
 www.ajourtrading.com

Vi kan göra era nedslitna golv
 och trapphus av sten som nya.

**INGENIÖRSFIRMAN
H SVENSSON AB**Kristinebergsvägen 48
238 37 Oxie

Tel: +46 40 54 82 80
 info@granitfabriken.se
 www.granitfabriken.se

**Granitfabriken
H SVENSSON AB**

Bänkskivor, fönsterbänkar,
 golv, trappor, fasader mm.
 Egen tillverkning, lager och
 import.

BOGESTEN ABCentralvägen 33
SE-523 75 Dalum

Tel: +46 760 237 537
 info@bogesten.se
 www.bogesten.se

Sveriges nya leverantör
 av naturstensprodukter

KULTURSTEN NORDEN ABIndustrigatan 6,
291 36 KRISTIANSTAD

Rasmus Hössung
 Tel: +46 763 940 588
 rasmus@kultursten.com
 www.kultursten.com

**KULTURSTEN
NORDEN AB**

Restaurering av naturstensfasader
 på kyrkor och äldre byggnader
 samt konstverk.

BORGHAMNSTEN ABBorghamnsvägen 3
SE-592 93 Borghamn

Tel: +46 143 20 210
 Fax: +46 143 20 233
 info@borghamnsten.se
 www.borghamnsten.se

Ekebergsmarmor • Brännlycke-
 marmor • Borghamnskalksten.
 Fasader, golv och trappor m m
 för såväl inne- som utemiljöer.

**HANSEN LAU
STEN & PLATT AB**

Tel: 08-711 88 37
 stig@hansenlau.se
 www.hansenlau.se

Ett stenproffs för alla behov!
 Alltid engagemang, kunskap och
 kvalitet. Alla typer av natursten
 och montage – utförda av våra
 skickliga medarbetare.

DALA STEN ABKalkbruket
521 62 Stenstorp

Tel: +46 500 451 132
 info@dalasten.se
 www.dalasten.se

www.dalasten.se

Sten för interiör och exteriör. Golv-
 plattor, fönsterbänkar, bänkskivor,
 trappor, fasad och marksten.

MATEK AB

Koppargatan 19
 SE-271 39 Ystad
 Tel: +46 411 55 57 25
 info@matek.se
 ola.randefalk@matek.se
 par.groh@matek.se
 www.matek.se

Diamantverktyg
 & maskiner
 för sten & betong.

GRUVTEKNIK ABSaxdalsvägen 2
SE-771 65 Ludvika

Tel: +46 240 374 95
 Fax: +46 240 376 58
 info@gruvteknik.com
 www.gruvteknik.com

Nya och begagnade maskiner samt
 reservdelar för borrhning, kilning
 och sprängning i berg.

NA STENTEKNIK ABSirbo 160
SE-693 94 Åtorp

Tel: +46 730 41 90 60
 per@nastenteknik.se

NY ÄGARE - SAMMA KRAMLOR!

GULLBERGS STEN & FASADVÅRDBOX 49, SE-692 21 Kumla
Besök: Norra Mosvägen 8, Kumla

Tel: +46 19 675 46 06
 gullbergsstenochfasad
 info@gullbergs-sten.se
 www.gullbergs-sten.se

Besiktning, renovering, kostnads-
 beräkningar, kulturgravar, grav-
 stens cert. Kunskap sedan 1985.
 Följ oss på Facebook.

NORDSKIFFER ABVerkstadsgatan 2 B
SE-263 39 Höganäs

Tel: +46 42 33 13 98
 info@nordskiffer.com
 www.nordskiffer.com

Experter på skiffer för
 fasad, golv, tak och mark.

**NORRKÖPINGS
STENINDUSTRI AB**

Box 120 52
SE-600 12 Norrköping
Tel: +46 11 12 13 80
Fax: +46 11 10 19 12
info@stenindustri.se
www.stenindustri.se

Vi levererar och monterar:
granit – kalksten – marmor – skiffer – gravvårdar.

**STENENTREPRENADER
I HESSLEHOLM**

Helsingborgsvägen 8
SE-281 49 Hässleholm

Tel: +46 451-457 70
info@stenentreprenader.se
www.stenentreprenader.se

Sveriges ledande entreprenör
inom natursten.

**NÄRKESTEN
ENTREPRENAD AB**

Box 62
SE-692 21 Kumla

Tel: +46 19 58 25 20
Fax: +46 19 58 19 90
mail@narkesten.se

Stenhuggning – restaurering –
montering. Utför allt inom
branschen i hela Norden.

**STENVERKTYG I
BOHUSLÄN AB**

Hällevadsholm 16
SE- 45761 Hällevadsholm

Tel: +46 525 19980
info@stenverktyg.se
www.stenverktyg.se

Sveriges yrkesbutik för stenverktyg.
Leverans direkt från eget lager.

**ORSA
STENHUGGERI AB**

Gruvbacksvägen 4
SE-794 91 Orsa

Tel: +46 250-550 330
info@orsasten.se
www.orsasten.se

Bryter och bearbetar
Orsasandsten till byggnadssten,
fasadsten, restaurering mm.
Tillverkar och levererar gravvårdar.

**STRIXEN
STENENTREPRENAD**

Samlarvägen 4
SE-281 43 Hässleholm

Tel: +46 709-99 09 95
info@strixen.se
www.strixen.se

Allt inom natursten –
med en komplett maskinpark

PERSSONSTEN

Yxhultsvägen 44
SE-692 72 Kumla

Tel: +46 19 57 29 00
Fax: +46 19 57 25 43
info@perssonsten.se
www.perssonsten.se

Stenhuggeriet
med yrkeskunskap.

**THORSBERG
STENHUGGERI AB**

SE-533 94 Hällekis

Tel: +46 510-54 00 56
Fax: +46 510-54 00 67
info@thorsberg.se
www.thorsberg.se

Kinnekullekalksten, marmor
och granit. Golv, trappor,
köks- och fönsterbänkar, trädgårds-
miljöer, fasader.

**SJÖSTRÖM
STENFÖRÄDLING AB**

Kalkstengsgatan 1
SE-387 92 Borgholm
Tel: +46 485-56 15 50
Fax: +46 485-56 31 38
info@sjostromsten.se
www.sjostromstenforadling.se

Vi tar fram inomhus- och
utomhusprodukter av öländsk och
jämtländsk kalksten.
Kunglig hovleverantör.

**UPPLANDS
STENHUGGERI AB**

Nysätra/Hammarby 34
749 63 Örsundsbro

Tel: +46 761 346 372
info@upplandsten.se
www.upplandsten.se

Stenhuggerikonst i perfektion –
Restaurering av historiska byggnader
och monument med modern precision
och traditionellt hantverk

SLITE STENHUGGERI AB

Kronbrunnsgatan 6, 62448 Slite
SE-624 48 Slite

Tel: +46 498 22 03 49
Fax: +46 498 22 22 50
info@slitesten.se
www.slitesten.se

Allt i gotländsk kalksten. Modern
fabrik, duktiga hantverkare. Bygg-
nadssten, trädgårdssten, stenres-
taurering.

ZAARSTONE

Arkelstorpsvägen 11
SE-293 95 Vilshult

Tel: +46 454 77 10 20
info@zaarstone.se
www.zaarstone.se

Vi är den kompletta naturstens-
leverantören som kan leverera allt
inom naturstensprodukter.

Sibbjäns
Foto: Mikael Forslund

DALA

SÅGAD OREGELBUNDEN GOTLAND BRO

Vår jämtlandskalksten må vara vår kronjuvel men vi bryter och förädlar även Gotland Bro, vår gotländska snäcka. Förutom kalksten från våra egna stenbrott så kompletterar vi vårt utbud med handplockad natursten från övriga världen. Genom vår unika möjlighet levererar vi tidlös, kompromisslös och framförallt bestående kvalitet av material som förenar historiens arv med framtidens arkitektur.

Köksö i Norrvange kalksten, Villa Clara, Hovås.

Det finns bara ett original

Den gotländska kalkstenens unika uttryck har naturen själv skapat under hundratals miljoner år. Det kan människan aldrig återskapa.

Äkta Norrvange kalksten. Bryts och förädlas bara av oss.

SLITE STENHUGGERI AB

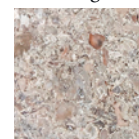
Snäckers

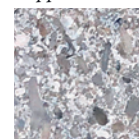
Norrvange

Södervange

Kappelshamn

www.slitesten.se